

Onderwijsdeelname

1990-2020

beelden anno 2006

Dit is een interne publicatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, opgesteld door de afdeling FEZ/SIR/P&I.

Deze publicatie is ook op Internet beschikbaar via:

- <http://www.minocw.nl/documenten/onderwijsdeelname2006.pdf>
- <http://www.minocw.nl/begroting/publicaties/>

Voor vragen en/of opmerkingen kunt u terecht bij:

Telefoon: 070-4124901

Fax-nummer: 070-4122953

Email: fez-ir@minocw.nl

Postadres: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
directie FEZ, t.a.v. dhr. G.A. Korteweg

Postbus 25000
2515 XP Den Haag

Onderwijsdeelname 1990-2020, beelden anno 2006

Inhoudsopgave

Leeswijzer	1
Hoofdstuk 1: Actuele thema's	
1.1 Naar een maximale participatie	3
1.2 Innovatie en versterking van de kennisinfrastructuur	4
Hoofdstuk 2: Totaal onderwijs	
2.1 Ontwikkelingen per onderwijssector	5
2.2 Deelname per leeftijd	6
2.3 Deelname van vrouwen	8
2.4 Overzicht van leerlingen/studenten-stromen	9
2.5 Deelname aan technische opleidingen	10
2.6 Uitstroom naar onderwijsniveau	12
2.7 Slaagkansen en verblijfsduren	14
2.8 Aansluiting op de arbeidsmarkt	16
Hoofdstuk 3: Primair onderwijs	
3.1 Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort	18
3.2 Aandeel van culturele minderheden	20
3.3 Ontwikkelingen per regio	21
3.4 Uitstroom uit het primair onderwijs	22
Hoofdstuk 4: Voortgezet onderwijs	
4.1 Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort	23
4.2 Allochtonen in het voortgezet onderwijs	25
4.3 Doorstroom binnen het voortgezet onderwijs	27
4.4 Uitstroom uit het voortgezet onderwijs	29
Hoofdstuk 5: Middelbaar beroepsonderwijs	
5.1 Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort	31
5.2 Invloed van de arbeidsmarkt	34
5.3 Instroom in het middelbaar beroepsonderwijs	35
5.4 Uitstroom uit het middelbaar beroepsonderwijs	36
Hoofdstuk 6: Hoger onderwijs	
6.1 Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort	38
6.2 Aandeel van allochtonen	40
6.3 Ontwikkelingen per sector	41
6.4 Instroom in het hoger onderwijs	43
6.5 Uitstroom uit het hoger onderwijs	45
Bijlage 1: Uitkomsten Referentieraming 2006	47
Bijlage 2: Lijst van afkortingen	48
Bijlage 3: Bronvermeldingen	49

Leeswijzer

Deze publicatie bevat een beschrijving van de belangrijkste ontwikkelingen in de onderwijsdeelname in Nederland, zoals waargenomen door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Primair is een beschrijving van deze ontwikkelingen van belang voor OCW zelf, maar zij is ook bedoeld voor een breder lezerspubliek.

Bij de beschrijving van historische ontwikkelingen vanaf 1990 is vooral gebruik gemaakt van OCW-gegevens, maar ook is informatie ontleend aan andere bronnen, namelijk CBS, Eurostat, ROA en Ruimtelijk Planbureau (zie Bijlage 3).

De toekomstbeelden die hier beschreven worden zijn gebaseerd op de meest recente - eveneens door OCW gepubliceerde - raming van aantallen leerlingen/studenten voor het door de overheid bekostigde onderwijs ("Referentieraming 2006"). In Bijlage 1 staan de voor OCW belangrijkste uitkomsten van deze raming, meer informatie is te vinden in de publicatie Referentieraming 2006. Deze is op internet te vinden via:

<http://www.minocw.nl/documenten/referentieraming2006.pdf>.

Hoofdstuk 1 bevat enkele opvallende beelden die gerelateerd zijn aan thema's in de OCW-begroting. In Hoofdstuk 2 worden eerst de belangrijkste ontwikkelingen in de diverse onderwijssectoren (primair onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs) in globale zin beschreven. Vanaf Hoofdstuk 3 wordt per onderwijssector ingezoomd op ontwikkelingen per onderwijssoort.

Zowel op totaalniveau als per onderwijssector is er aandacht besteed aan belangrijke aspecten van onderwijsdeelname, zoals:

- deelname van allochtonen en vrouwen;
- deelname aan speciale onderwijsvormen (zorgleerlingen);
- doorstroom door het onderwijs, verblijfsduren en slaagkansen;
- uitstroom naar opleidingsniveau;
- aansluiting op de arbeidsmarkt en invloed van de arbeidsmarkt;
- verdeling over richtingen (techniek, economie, gezondheidszorg, etc.);
- vergelijking van de ontwikkelingen met andere (vooral de ons omringende) landen.

Tenzij anders vermeld, is in deze publicatie niet alleen het door OCW bekostigde onderwijs beschreven, maar ook het door het Ministerie van LNV bekostigd onderwijs.

Uitgegaan is van alle op de peildatum 1 oktober ingeschreven leerlingen/studenten in bekostigde opleidingen.

Meer kwantitatieve informatie over het bekostigde onderwijs is te vinden in de volgende OCW-documenten:

- Kerncijfers 2001-2005, http://www.minocw.nl/documenten/KERNCIJFERS_2001_2005.pdf
- Bestel in beeld 2005, <http://www.minocw.nl/documenten/bestelinbeeld2005.pdf>

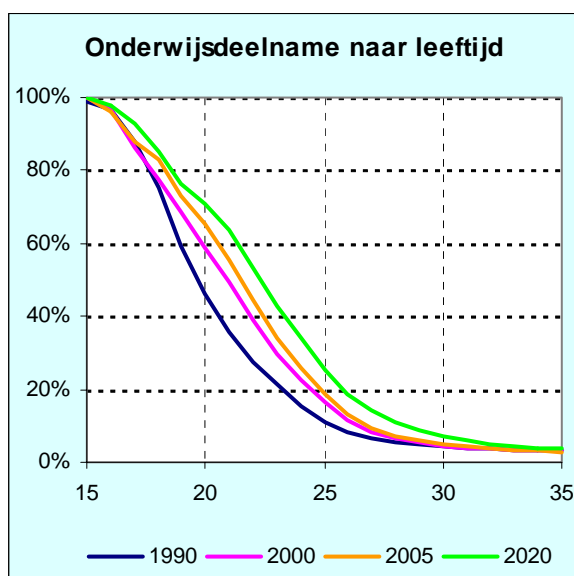
In eerstgenoemd document is ook een CBS-bijdrage opgenomen die informatie bevat over het niet-bekostigde onderwijs.

Hoofdstuk 1: Actuele thema's

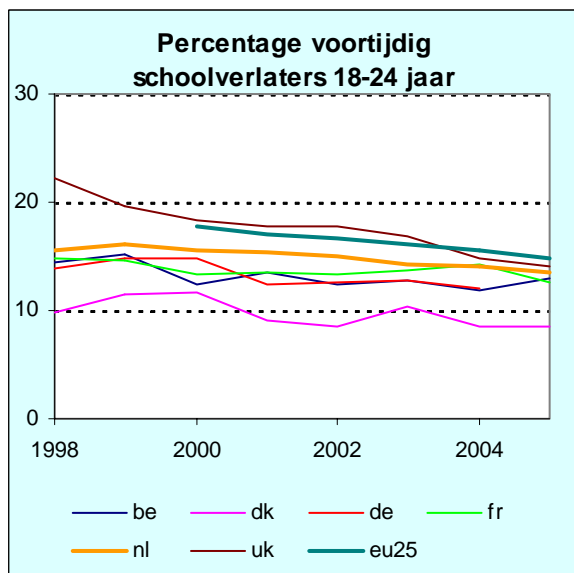
In het nationaal onderwijsbeleid staan enkele thema's centraal die betrekking hebben op onderwijsdeelname. Dit zijn de thema's "naar een maximale participatie" en "innovatie en versterking van de kennisinfrastructuur". Hieronder worden enkele beelden gepresenteerd betreffende deze thema's (deze beelden zijn ook opgenomen in Hoofdstuk 2).

1.1. Naar een maximale participatie

Meer onderwijsdeelname is noodzakelijk om jongeren voldoende ontwikkelingsmogelijkheden en kansen op de arbeidsmarkt te bieden. Dit betekent onder meer het zoveel mogelijk terugdringen van het voortijdig schoolverlaten.

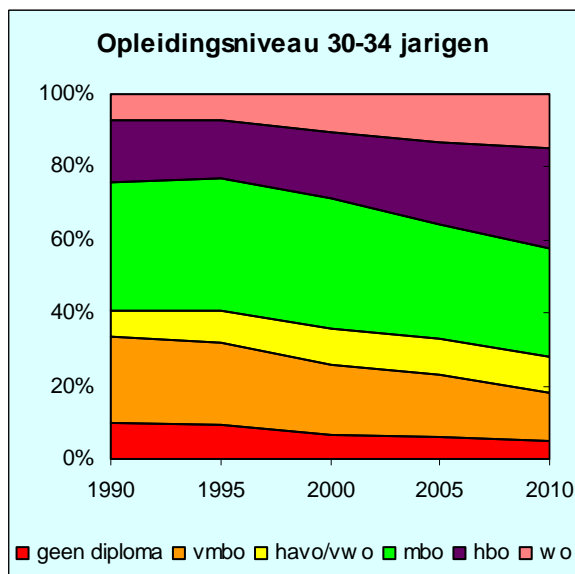
Tussen 1990 en 2005 is de relatieve onderwijsdeelname vooral toegenomen in de leeftijdsgroep van 19-25 jarigen. Gemiddeld bedraagt deze toename 15 procentpunt. Per saldo is de gemiddelde onderwijsloopbaan in deze periode ongeveer 1¼ jaar langer geworden. Het voltijdonderwijs, met name het voltijd-hbo, heeft aan deze verlenging de grootste bijdrage geleverd. Voor de toekomst wordt nog een aanzienlijke verdere verlenging van de gemiddelde onderwijsloopbaan verwacht, mede als gevolg van de vanaf 2007 in te voeren verlenging van de leerplicht tot 18 jaar.

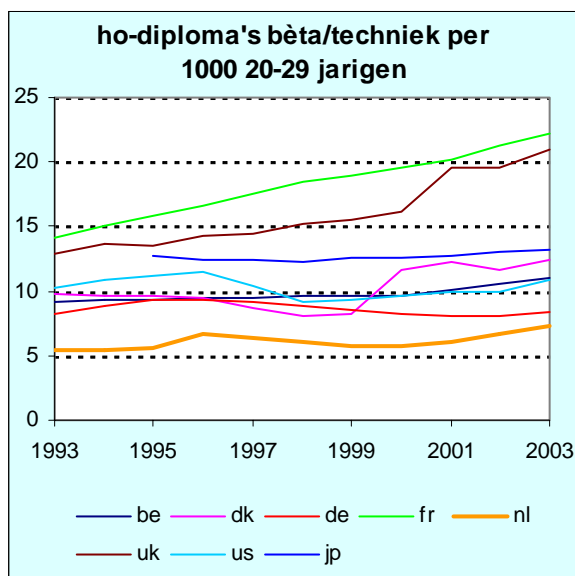
Eén van de EU-doelstellingen is het terugdringen van het voortijdig schoolverlaten. Dit heeft betrekking op jongeren die niet over een startkwalificatie beschikken, d.w.z. minimaal een havo-, vwo- of mbo niveau 2-diploma. De indicator die hiervoor gebruikt wordt geeft aan hoeveel procent van de 18-24 jarigen nog geen startkwalificatie behaald heeft en geen onderwijs meer volgt. Ten opzichte van het EU-gemiddelde heeft Nederland minder voortijdig schoolverlaters, maar ten opzichte van de ons omringende landen komt Nederland hoger uit. De EU-doelstelling betekent voor Nederland vermindering tot 8% in 2010.

1.2. Innovatie en versterking van de kennisinfrastructuur

Ter stimulering van de kenniseconomie is een goed opgeleide beroepsbevolking van groot belang. Dit betreft vooral voldoende hoger opgeleiden in de sectoren bèta en techniek.

Als gevolg van de stijging van de hbo- en wo-deelname in de afgelopen decennia groeit het aandeel van hoger opgeleiden (hbo en wo) in de leeftijdsgroep 30-34 jarigen sterk. Op dit moment is circa 1/3 hoger opgeleid, in de toekomst zal dit aandeel nog verder toenemen. Het aandeel van middelbaar opgeleiden (havo/vwo en mbo) zal tot 2010 bijna constant blijven. Voor de lagere opleidingsniveaus "geen diploma" en vmbo zullen de aantallen verder dalen.

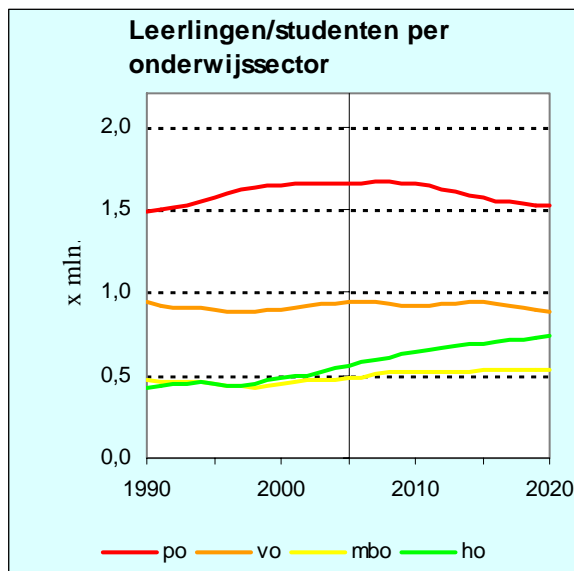

Het Deltaplan bèta/techniek hangt samen met de EU-ambitie om de meest concurrerende kenniseconomie ter wereld te worden. Daarom is in de zogenoemde Lissabon-afspraken de doelstelling opgenomen om het aantal gediplomeerden in bèta/techniek op het niveau van hoger onderwijs te verhogen. Voor Nederland betekent dit voor 2010: 6,7 gediplomeerden per 1000 inwoners in de leeftijd van 20-29 jaar. Evenals in de meeste andere landen is er wel enige groei, maar het niveau van Nederland ligt nog steeds lager dan in de ons omringende landen, de Verenigde Staten en Japan.

Hoofdstuk 2: Totaal onderwijs

2.1. Ontwikkelingen per onderwijssector

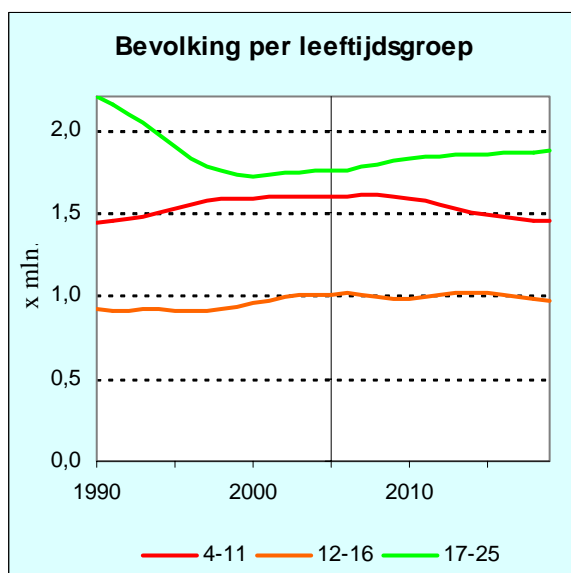
Het Nederlandse onderwijs wordt in deze publicatie onderverdeeld in 4 onderwijssectoren: primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo), middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en hoger onderwijs (ho). In de volgende hoofdstukken worden specifieke ontwikkelingen binnen elk van deze onderwijssectoren toegelicht, in dit hoofdstuk gaat het vooral om de globale beelden.

Het primair onderwijs is in het verleden sterk gegroeid; tot 2009 blijft dit aantal bijna constant, daarna gaat vanwege de in gang gezette geboortedaling de omvang van het primair onderwijs afnemen. De afgenomen immigratie levert ook een bijdrage aan deze daling.

Het voortgezet onderwijs volgt in de komende jaren de ontwikkeling van het primair onderwijs met circa 6 jaar vertraging. De omvang van het middelbaar beroeps-onderwijs stijgt naar verwachting nog licht. Het hoger onderwijs is in de afgelopen 10 jaar sterk gegroeid. De verwachting is dat de studentenaantallen nog tot 2020 aanzienlijk zullen toenemen.

De ontwikkeling van po en vo is grotendeels bepaald door de omvang van de betreffende leeftijdsgroep in de bevolking:

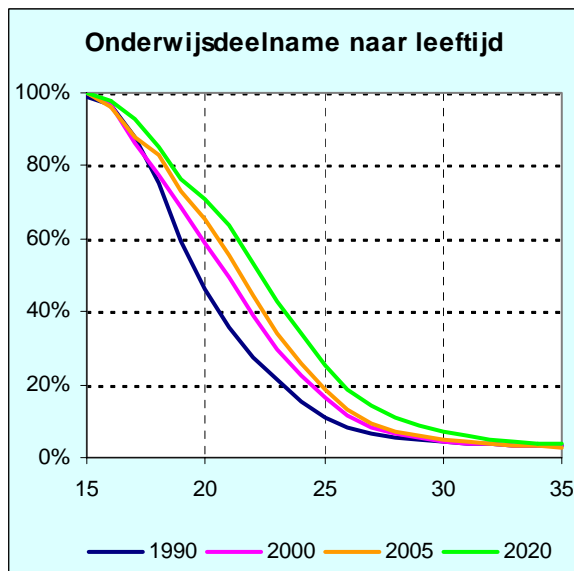

Vanwege de leerplicht komt de ontwikkeling van po vrijwel overeen met de ontwikkeling van de relevante leeftijdsgroep (4-11 jarigen). Dit geldt niet voor het voortgezet onderwijs. Sinds 1990 is het vo niet gegroeid, hetgeen op grond van de demografische ontwikkelingen wel verwacht mocht worden. Dit wordt vooral veroorzaakt door een snellere doorstroom binnen het vo.

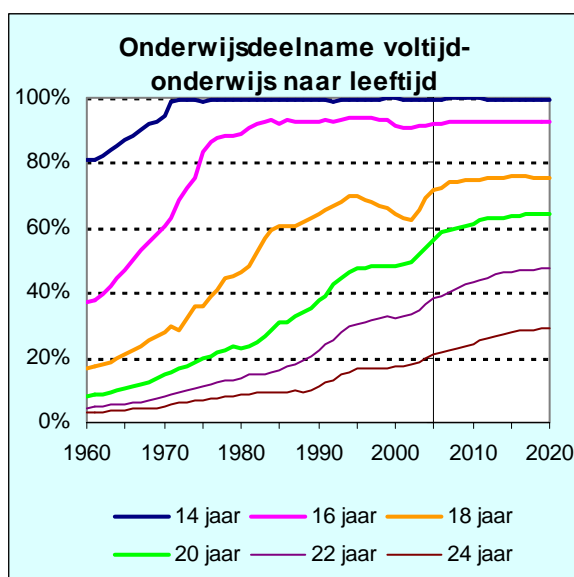
De sterke geboortedaling in de zeventiger jaren heeft tot gevolg dat tot 1997 de voor mbo en ho relevante leeftijdsgroep (17-25 jarigen) sterk is afgenomen. In de onderwijsdeelname is dit gecompenseerd door de groei van de relatieve deelname aan mbo en ho.

2.2. Deelname per leeftijd

In het vorige hoofdstuk is duidelijk gemaakt dat de relatieve onderwijsdeelname sinds 1990 is toegenomen. Weliswaar is de relatieve deelname aan het vo gedaald, maar veel meer jongeren zijn nu langer aan het doorstuderen in mbo en ho. Per saldo is de gemiddelde onderwijs-loopbaan aanzienlijk langer geworden:

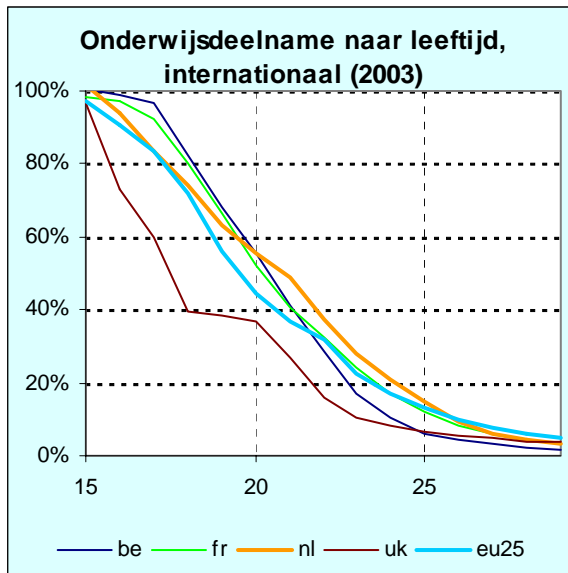

Tussen 1990 en 2005 is de relatieve onderwijsdeelname vooral toegenomen in de leeftijdsgroep van 19-25 jarigen. Gemiddeld bedraagt deze toename 15 procentpunt. Per saldo is de gemiddelde onderwijsloopbaan in deze periode ongeveer 1¼ jaar langer geworden. Het voltijdonderwijs, met name het voltijd-hbo, heeft aan deze verlenging de grootste bijdrage geleverd. Voor de toekomst wordt nog een aanzienlijke verdere verlenging van de gemiddelde onderwijsloopbaan verwacht, mede als gevolg van de vanaf 2007 in te voeren verlenging van de leerplicht tot 18 jaar.

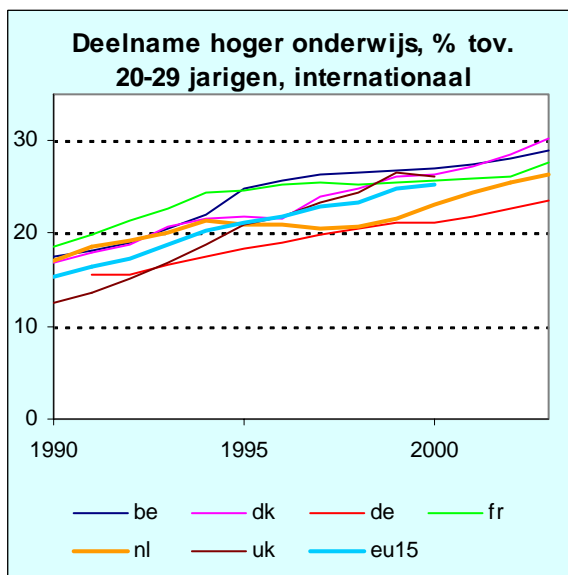

De stijging van de onderwijsdeelname in de negentiger jaren heeft een lange voorgeschiedenis. Uit tijdreeksen voor het voltijdonderwijs vanaf 1960 blijkt duidelijk dat de onderwijsloopbanen steeds langer zijn geworden, in deze periode is de verblijftijd in het voltijdonderwijs toegenomen van circa 12,5 jaar in 1960 tot ruim 17 jaar in 2005. Er lijkt nu wel enige verzadiging te gaan optreden in de onderwijsdeelname, maar waarschijnlijk onder invloed van de slechte arbeidsmarkt is de deelname aan voltijdonderwijs vanaf 2003 weer gegroeid.

Voor het deeltijdonderwijs bestaan geen langere tijdreeksen: vanaf 1990 is de gemiddelde verblijftijd in het deeltijd-onderwijs vrijwel constant gebleven op circa 1 jaar. Hierbij moet wel bedacht worden dat het hier slechts gaat om het door de Ministeries van OCW en LNV bekostigd onderwijs. Inclusief alle vormen van particulier onderwijs en bedrijfsopleidingen zou de verblijftijd in het deeltijd-onderwijs aanmerkelijk hoger zijn.

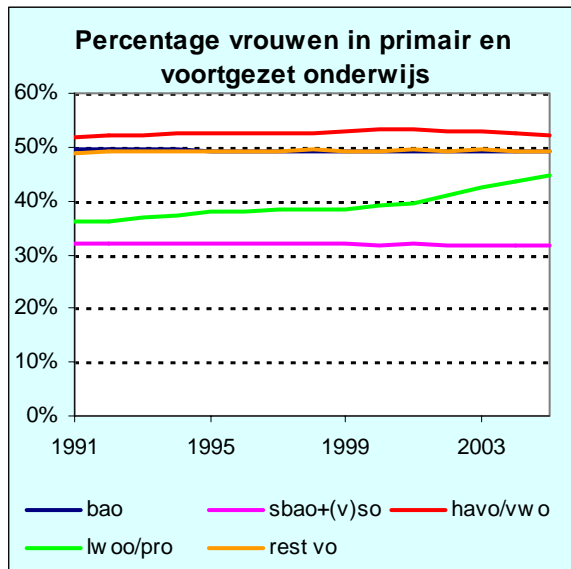
De onderwijsdeelname in Nederland is vrij hoog in verhouding tot de ons omringende landen. In de leeftijdsgroep van 20-25 jarigen heeft Nederland vergeleken met deze landen de hoogste onderwijsdeelname. De deelname van deze groep in Nederland is ook hoger dan het gemiddelde van de Europese Unie (EU25). Bij de jongere leeftijden is de deelname in België en Frankrijk hoger dan in Nederland. Bij de ouderen vanaf 25 jaar zijn er veel landen die een hogere onderwijsdeelname kennen, Nederland ligt hier lager dan het EU-gemiddelde.

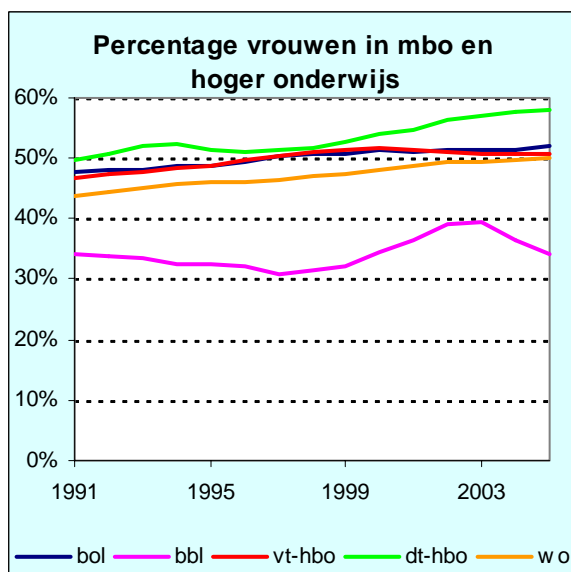
Evenals in Nederland is in alle omringende landen de onderwijsdeelname de afgelopen 15 jaar fors toegenomen. Het duidelijkst is dit te zien in de ontwikkeling van de relatieve deelname aan hoger onderwijs: in alle landen zijn de studentenaantallen sterk toegenomen. Het groeitempo van het hoger onderwijs loopt niet veel uiteen tussen de verschillende landen. Voor Nederland is de groei rond 1995 wat gestagneerd, met name door de studieduurverkortening in het wetenschappelijk onderwijs.

2.3. Deelname van vrouwen

De in de vorige paragraaf beschreven groei in de relatieve onderwijsdeelname komt vooral doordat vrouwen een steeds langere onderwijsloopbaan hebben gekregen. Hieronder wordt in het kort toegelicht waarin op hoofdlijnen de deelname van vrouwen verschilt van die van mannen en in hoeverre vrouwen de traditionele onderwijsachterstand hebben ingelopen.

In het primair en voortgezet onderwijs zijn er in de afgelopen 15 jaar slechts beperkte veranderingen waarneembaar in de deelname van vrouwen ten opzichte van die van mannen. Opvallend is wel dat vrouwen sterk ondervertegenwoordigd zijn bij de zgn. zorgleerlingen, d.w.z. de speciale onderwijssoorten sbao+(v)so en lwoo/pro. De deelname van vrouwen aan lwoo/pro neemt echter wel snel toe. Verder valt op dat nog steeds meer meisjes dan jongens havo/vwo-onderwijs volgen.

Binnen het mbo is het percentage vrouwen de laatste jaren gestegen. Inmiddels zijn vrouwen in de meerderheid bij bol, maar nog ondervertegenwoordigd in bbl. Dit hangt samen met de volgende feiten:

- Het aandeel van de lagere niveaus (1 en 2) en de technische sector is in bbl hoger dan bij bol.
 - Vrouwen zijn ondervertegenwoordigd in de lagere niveaus en in de technische sector.
- Bij voltijd-hbo lijkt de verhouding tussen aantallen vrouwen en mannen stabiel te worden, maar bij deeltijd-hbo en bij wo groeit het aandeel van vrouwen nog steeds.

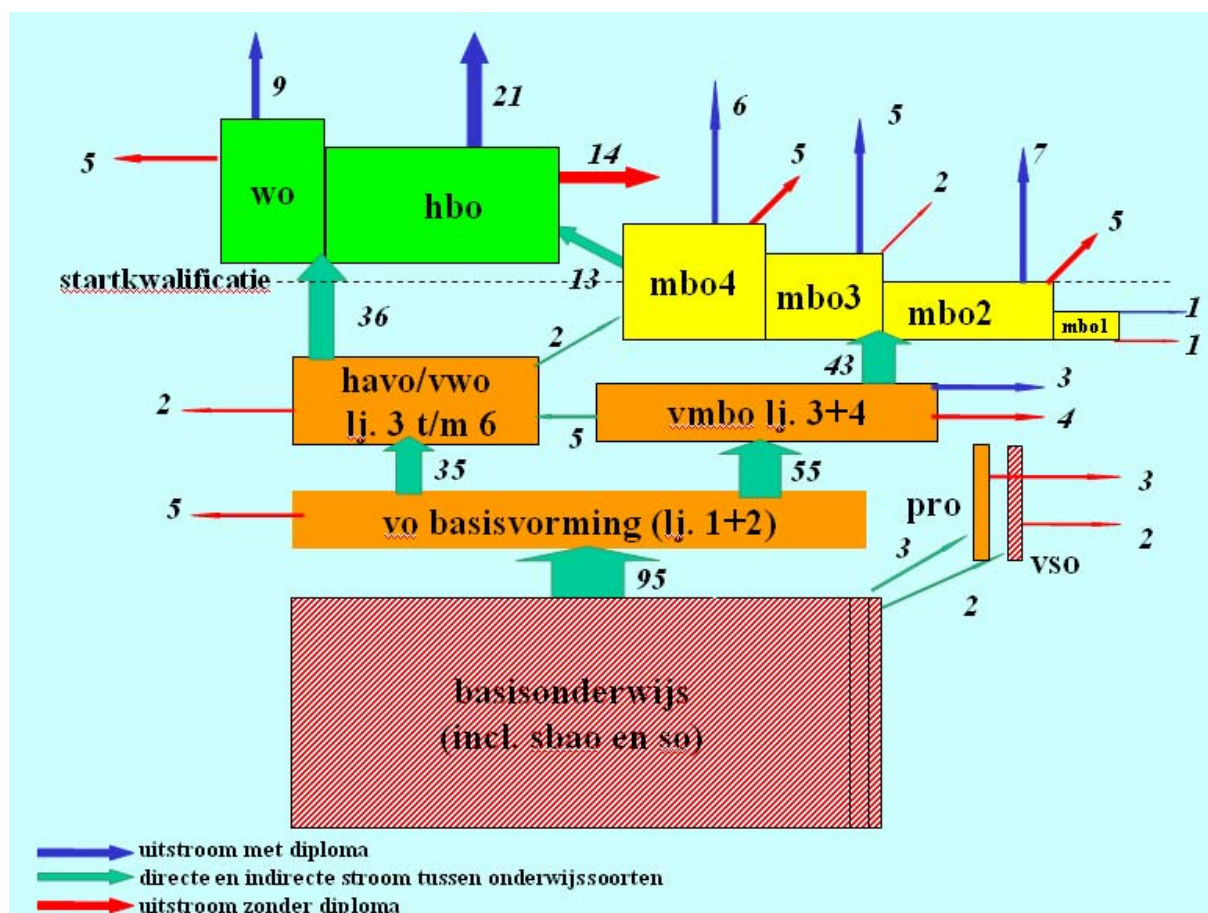
Grosso modo lijkt de vrouwenemancipatie in de onderwijsdeelname nagenoeg voltooid. De richtingkeuze loopt voor vrouwen en mannen echter nog steeds sterk uiteen. Over de volle breedte van het onderwijs (vo, mbo, hbo en wo) kiezen vrouwen veel minder voor exacte studierichtingen en veel meer voor medische en sociale studierichtingen. Dit wordt in volgende hoofdstukken nader toegelicht.

2.4. Overzicht van leerlingen/studenten-stromen

Het complexe geheel van leerlingen-/studentenstromen die tussen de diverse onderwijssoorten optreden kan het beste duidelijk gemaakt worden aan de hand van een schema:

Leerlingenstromen (direct+vertraagd) in het Nederlandse onderwijs

De omvang van de blokken in dit schema komt overeen met de huidige leerlingen-/studenten-aantallen per onderwijssoort. De dikte van de pijlen komt overeen met de grootte van de leerlingen-/studentenstromen¹. De cijfers bij de pijlen hebben betrekking op het percentage t.o.v. een cohort uitstromende basisonderwijsleerlingen (incl. de uitstroom uit sbao en so).

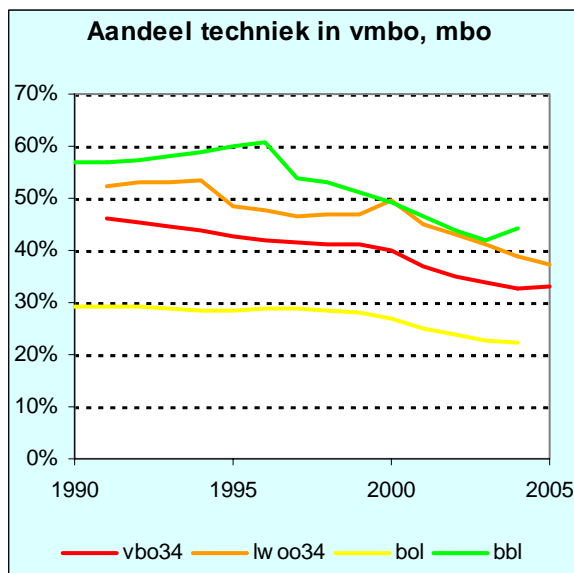

Van alle leerlingen die rond 12-jarige leeftijd het basisonderwijs (incl. sbao en so) verlaten gaat 3% naar praktijkonderwijs (pro), 2% naar vso en 95% door naar het reguliere voortgezet onderwijs. De hoofdstroom van 95% vertakt zich in havo/vwo (35%) en vmbo (55%). Vrijwel alle havo/vwo-ge-diplomeerden stromen – direct of indirect – door naar hbo en wo. Het overgrote deel van de vmbo-leerlingen behaalt een diploma en stroomt door naar mbo. Ongeveer de helft van de mbo-ge-diplomeerden op niveau 3/4 stroomt door naar hbo. In de loop der jaren is de omvang van de diverse stromen aanzienlijk veranderd. Vanuit het mbo stroomt bijvoorbeeld een steeds groter aandeel van de ge-diplomeerden door naar hbo. In volgende hoofdstukken zal dit nog worden toegelicht.

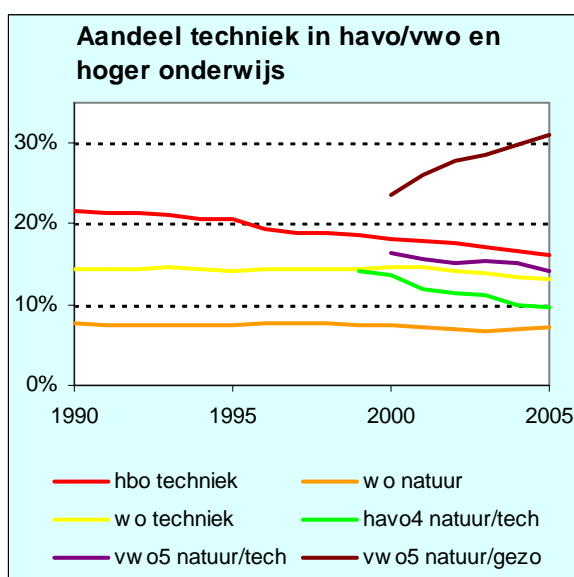
¹ De directe (onvertraagde) stromen zijn gebaseerd op de onderwijsmatrix 2004; ophoging met indirecte stromen is uitgevoerd op basis van aanvullende gegevens uit diverse bronnen (mbo: STOAS, kwalificatiewinst nulmeting; hbo/wo: CFI, vooropleiding volgens 1 cijfer HO bestand).

2.5. Deelname aan technische opleidingen

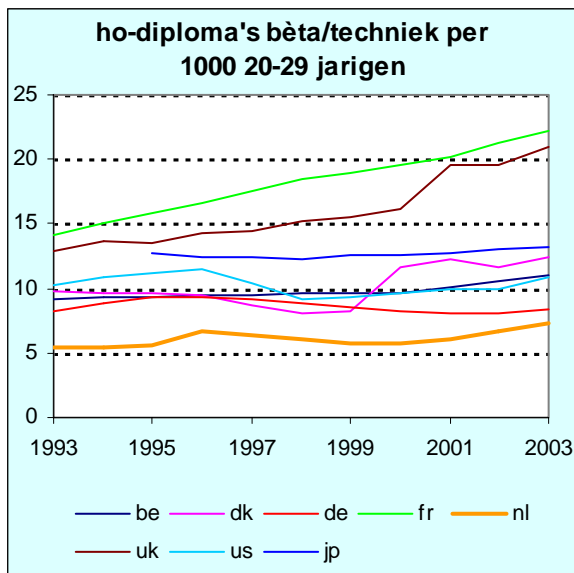
In het vorig jaar gepresenteerde Deltaplan bèta/techniek wordt gestreefd naar een vernieuwing van het bèta-onderwijs in het voortgezet onderwijs in samenhang met die in het hoger onderwijs. Dit moet leiden tot een instroomverhoging van bèta- en techniekstudenten met 15% in 2007 ten opzichte van 2000.

In de afgelopen 15 jaar is het aandeel van technische opleidingen in het vmbo (lwoo en vbo) en mbo (bol en bbl) aanzienlijk gedaald. Voor een deel hangt deze ontwikkeling samen met het stijgende aandeel van vrouwen (in lwoo en bol), die traditioneel veel minder voor techniek kiezen dan mannen. Op termijn zouden deze ontwikkelingen kunnen leiden tot spanningen op de arbeidsmarkt in de technische richtingen.

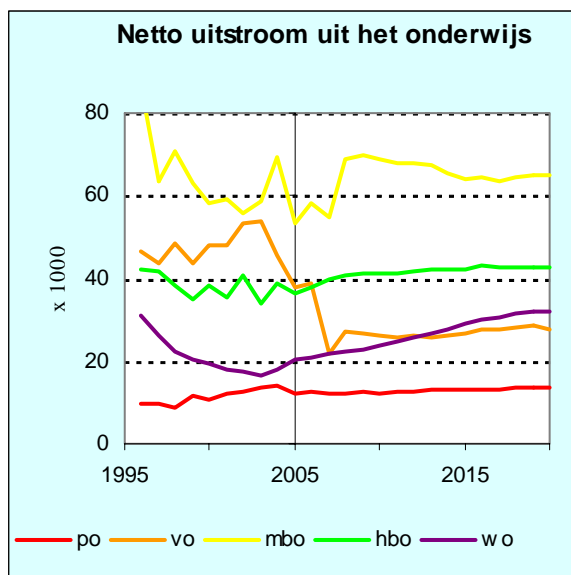

De doelstelling van instroomverhoging van bèta- en techniekstudenten volgens het Deltaplan bèta/techniek wordt in absolute zin wellicht wel gehaald. In relatieve zin daalt het aandeel van bèta/techniek echter nog steeds en vanwege de ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs is het niet te verwachten dat deze daling op korte termijn omgebogen zal worden in een stijging. Sinds de invoering van het studiehuis is namelijk het aandeel van het profiel natuur/techniek in het havo aanzienlijk gedaald. In het vwo daalt het aandeel van dit profiel eveneens, maar dit wordt gecompenseerd door het profiel natuur/gezondheid, waaruit wat extra instroom in bèta-/techniekstudies zal voortkomen.

Het Deltaplan bèta/techniek hangt samen met de EU-ambitie om de meest concurrerende kenniseconomie ter wereld te worden. Daarom is in de zogenoemde Lissabon-afspraken de doelstelling opgenomen om het aantal gediplomeerden in bèta/techniek op het niveau van hoger onderwijs te verhogen. Voor Nederland betekent dit voor 2010: 6,7 gediplomeerden per 1000 inwoners in de leeftijd van 20-29 jaar. Evenals in de meeste andere landen is er wel enige groei, maar het niveau van Nederland ligt nog steeds lager dan in de ons omringende landen, de Verenigde Staten en Japan.

2.6. Uitstroom naar onderwijsniveau

Per jaar verlaten ongeveer 350.000 leerlingen/studenten het onderwijs; dit aantal gaat de komende jaren ongeveer constant blijven. Bijna de helft van deze schoolverlaters bestaat uit mbo-deelnemers. Deze uitstroom uit het onderwijs hoeft echter geen definitieve uitstroom te zijn, deze uitstromende deelnemers gaan namelijk vaak na één of meerdere jaren opnieuw bekostigd onderwijs volgen. Deze herintreding of "zij-instroom" van onderwijsdeelnemers komt vooral in het mbo veel voor. Na correctie voor de zij-instroom ontstaat een beeld van de netto-uitstroom uit de diverse onderwijssoorten.

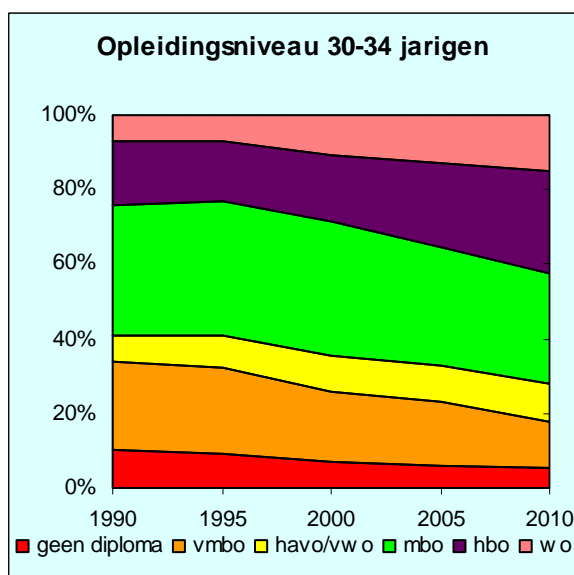
Het totaal van deze netto-uitstroom bedroeg in 1996 nog circa 220.000 en in 2005 circa

160.000. Tot 2020 neemt het weer langzaam toe tot 181.000. Deze ontwikkeling komt redelijk overeen met de ontwikkeling van de bevolking in de relevante leeftijdsgroep.

Naar verwachting zal de leerplicht-verlenging tot 18 jaar vanaf 2007 een aanzienlijk effect hebben op de netto-uitstroom uit vo en mbo: de vo-uitstroom zal daardoor in 2007 dalen en de mbo-uitstroom zal toenemen in 2008.

De gerealiseerde daling van de wo-uitstroom tot 2002 is verklaarbaar vanuit de daling van de omvang van de relevante leeftijdsgroep. Vanaf 2004 stijgt de uitstroom weer, vooral als gevolg van de toenemende doorstroom tussen hbo en wo.

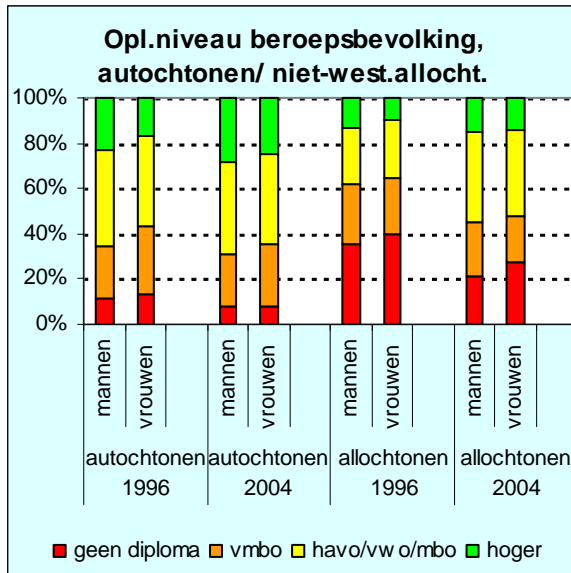
Een deel van de uitstroom per onderwijssoort betreft ongediplomeerden (bij po is dit de totale uitstroom). Het aandeel van gediplomeerden in de uitstroom, bij benadering gelijk aan de slaagkans, ondergaat weinig verandering (zie de toelichting op slaagkansen in de volgende paragraaf). Dit betekent dat het opleidingsniveau van de schoolverlaters snel toeneemt. De hierboven gesignaleerde verschuivingen werken uiteraard ook met vertraging door in het opleidingsniveau van de beroepsbevolking.

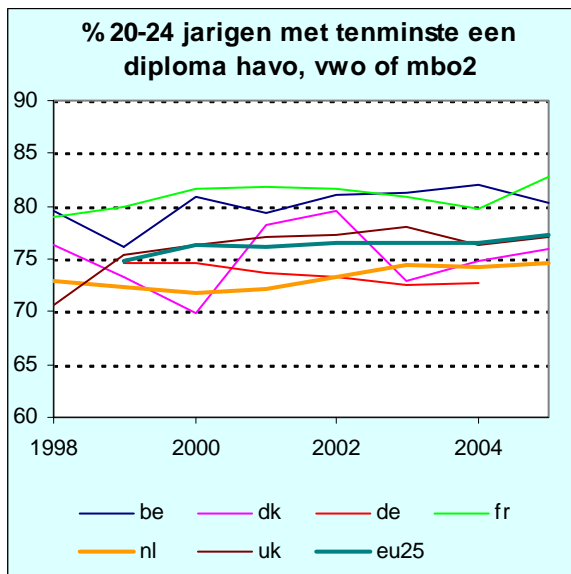
Als gevolg van de stijging van de hbo- en wo-deelname in de afgelopen decennia groeit het aandeel van hoger opgeleiden (hbo en wo) in de leeftijdsgroep 30-34 jarigen sterk. Op dit moment is circa 1/3 hoger opgeleid, in de toekomst zal dit aandeel nog verder toenemen.

Het aandeel van middelbaar opgeleiden (havo/vwo en mbo) zal tot 2010 bijna constant blijven.

Voor de lagere opleidingsniveaus "geen diploma" en vmbo zullen de aantallen verder dalen.

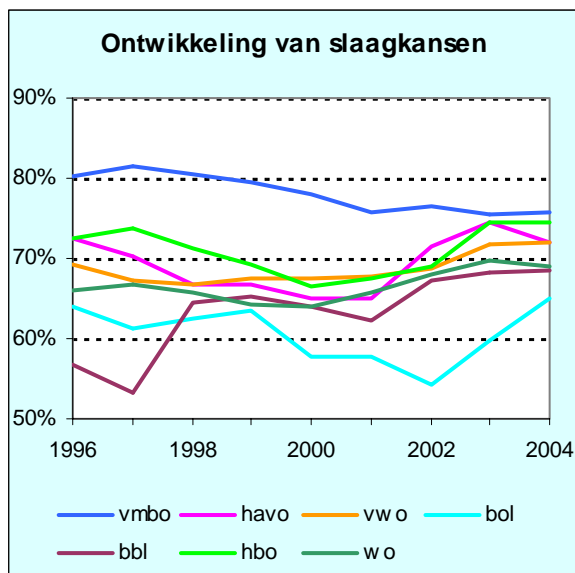
De stijging van onderwijsdeelname werkt met vertraging door in het opleidings-niveau van de totale beroepsbevolking. Dit geldt zowel voor mannen als vrouwen en zowel voor de autochtone als de (niet-westerse) allochtone beroepsbevolking. De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn nog slechts gering, hetgeen verklaard wordt uit de sterk toegenomen onderwijsdeelname van vrouwen (zie Paragraaf 2.3). Allochtonen hebben nog steeds wel een forse achterstand ten opzichte van autochtonen. Opvallend is dat de verschillen tussen allochtone mannen en vrouwen nog slechts gering zijn.

Het gestegen opleidingsniveau in de uitstroom op de arbeidsmarkt wordt voor een belangrijk deel bepaald door de verschuivingen in onderwijsdeelname op jongere leeftijden. Een indicator hiervoor is het aantal jongeren tussen 20 en 24 jaar dat reeds een havo-, vwo- of mbo niveau 2-opleiding ("upper secondary") heeft afgerond. Nederland scoort hier ten opzichte van de ons omringende landen en ten opzichte van het EU-gemiddelde vrij laag. Net als in de meeste andere landen neemt dit percentage wel geleidelijk toe. De EU-doelstelling voor Nederland is 85% in 2010.

2.7. Slaagkansen en verblijfsduren

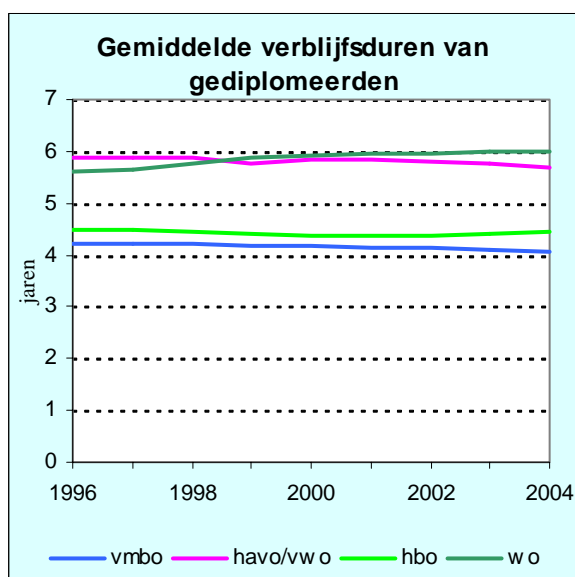
Het behaalde onderwijsniveau wordt enerzijds bepaald door de mate waarin leerlingen doorstromen naar volgende onderwijssoorten, anderzijds door de slaagkans in de laatst gevolgde opleiding. De slaagkans (of het interne rendement) is de fractie van de instromende deelnemers die uiteindelijk een diploma behaalt binnen de betreffende onderwijssoort.

De slaagkansen zijn het grootst in het voortgezet onderwijs. In het vmbo was er een dalende tendens, die vanaf 2001 tot stilstand lijkt te zijn gekomen. Vanaf 2001 stijgt de slaagkans in het havo/vwo weer; wellicht houdt dit verband met de introductie van het studiehuis. In het havo is echter de slaagkans alweer gedaald in 2004.

In het mbo zijn de slaagkansen nog steeds laag, dit geldt vooral voor de lagere niveau's. In het hbo is tot 2000 de slaagkans gedaald, maar nadien is er een stijging. Het wo vertoont een bijna constante slaagkans. Vanwege de aanzienlijke doorstroom die tussen hbo en wo plaatsvindt, is de slaagkans voor ho hoger dan voor hbo en wo afzonderlijk.

Verblijfsduren kunnen worden onderscheiden in verblijfsduren met en zonder diploma:

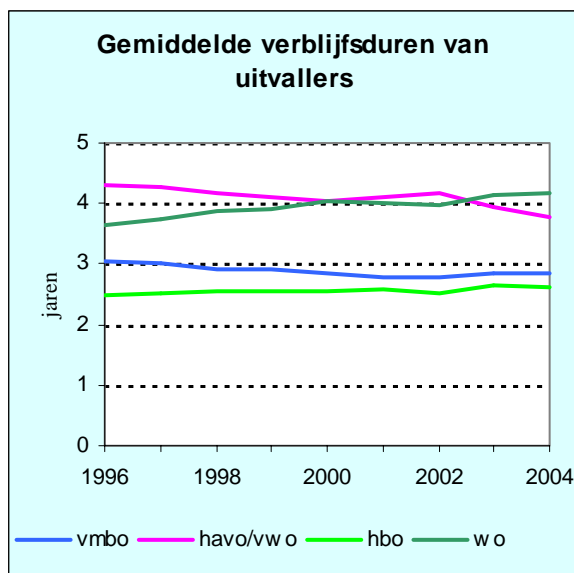
De verblijfsduren van gediplomeerden in het voortgezet onderwijs vertonen een licht dalende tendens. Op het niveau van totaal vo is de daling echter zeer gering vanwege het nog toenemende aandeel van de langere havo/vwo-opleidingen.

Voor het mbo is nog geen betrouwbare inschatting mogelijk omdat informatie over leerjaren en/of verblijfsjaren op het totale mbo-niveau ontbreekt².

In het hbo is de gemiddelde verblijfsduur redelijk stabiel.

In het wo stijgt de gemiddelde verblijfsduur vanaf 1997, mogelijk spelen hierbij aanpassingen in studiefinanciering en de verlenging van de nominale cursusduur voor technische studies een rol.

2 Met de invoering van het onderwijsnummer in het mbo komen deze gegevens wel beschikbaar.

De verblijfsduren van uitvallers (ongediplomeerden) uit het vo vertonen een sterke daling. Evenals bij gediplomeerden wordt ook deze daling veroorzaakt door afname van het zittenblijven, die met name in de eerste leerjaren heeft plaatsgevonden. Deze afname van het zittenblijven in het vo is gedeeltelijk veroorzaakt door het onderwijsbeleid: vanaf 1998 mogen leerlingen nog slechts één keer binnen de onderwijssoort doubleren, terwijl vroeger slechts de beperking gold dat ze niet meer dan één keer per leerjaar mochten doubleren.

De verblijfsduur van uitvallers uit het hoger onderwijs is juist gestegen, dit geldt vooral voor de uitvallers uit het wo.

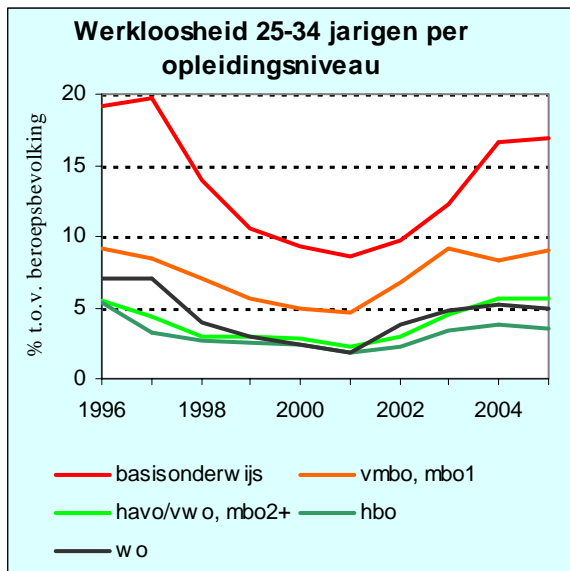
Technische toelichting:

Om de actuele ontwikkeling van slaagkansen en verblijfsduren goed te kunnen volgen en tussen onderwijs-soorten vergelijkbare resultaten te verkrijgen, wordt hier uitgegaan van een cross-sectionele benadering: uitgaande van de in een bepaald jaar bepaalde doorstroom- en uitstroom-kansen wordt geschat welke fractie van een instroomcohort uiteindelijk een diploma zal halen (slaaikans). Ook wordt met behulp van deze methode geschat na gemiddeld hoeveel jaar een instroomcohort uitstroomt met /zonder diploma (gemiddelde verblijfsduren). Deze methode levert resultaten die weinig verschillen van gegevens uit cohort-statistieken, maar er zijn enkele beperkingen:

- 1) De gemiddelde verblijfsduren in bovenstaande figuren bevatten een systematische overschatting doordat slechts gerekend wordt met standen per 1 oktober. Eigenlijk wordt dus gepresenteerd: het gemiddeld aantal malen dat een onderwijsdeelnemer op 1 oktober staat ingeschreven. Als gevolg van het feit dat de uitstroom deels gedurende het schooljaar/studejaar na 1 oktober plaatsvindt, zal de feitelijke gemiddelde verblijfsduur wat korter zijn. Met name is dit het geval bij wo-gediplomeerden en bij uitvallers.
- 2) Voor de eerste twee leerjaren is geen onderscheid mogelijk tussen vmbo en havo/vwo. In de schatting van slaagkansen en verblijfsduren worden daarom de stroomkansen voor de eerste twee leerjaren van vmbo en havo/vwo gelijk verondersteld.
- 3) Het gaat bij deze inschatting van slaagkansen en gemiddelde verblijfsduren om uitstroom met (eerste) diploma of zonder diploma in de betreffende onderwijssoort. Dus als een vwo-leerling afstroomt naar havo telt dit alleen als uitstroom zonder diploma uit vwo; als een havo-gediplomeerde opstroomt naar vwo-4 telt dit alleen als uitstroom met diploma uit havo.

2.8. Aansluiting op de arbeidsmarkt

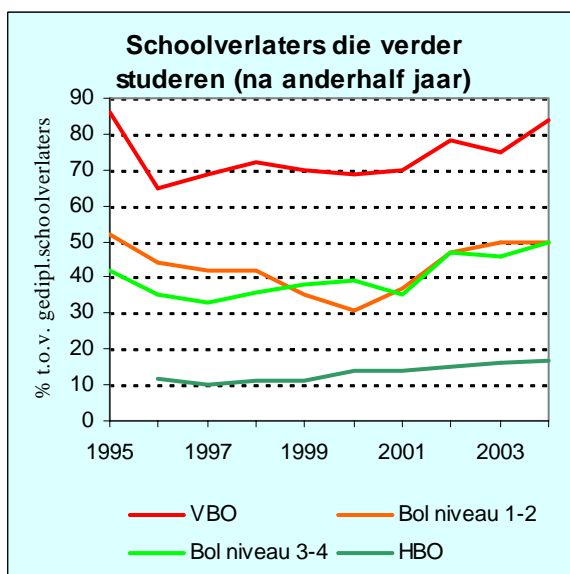
Naast de in de vorige paragraaf toegelichte slaagkansen (interne rendementen) kan de effectiviteit van het onderwijs ook worden afgemeten uit de mate van succes op de arbeidsmarkt, d.w.z. het externe rendement. Een goede indicator hiervoor is de ontwikkeling van de werkloosheid per opleidingsniveau.

De werkloosheid in de afgelopen 10 jaar heeft voor alle opleidingsniveaus in grote lijnen dezelfde ontwikkeling doorgemaakt.

De niveauverschillen blijven echter bestaan: naarmate het opleidingsniveau hoger is, heeft men minder kans om werkloos te worden. De beste arbeidsmarkt-perspectieven zijn er nog steeds voor hbo-opgeleiden.

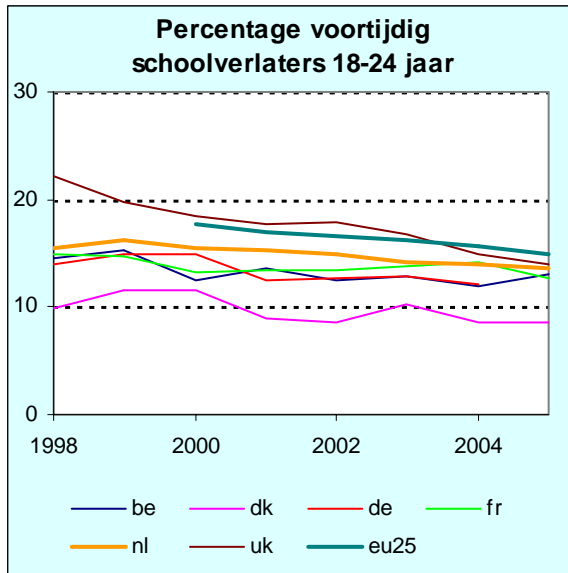
Dit spoort in grote lijnen met de arbeidsmarkt-perspectieven voor schoolverlaters volgens het ROA (Researchcentrum Onderwijs Arbeidsmarkt)³.

Uit de schoolverlateronderzoeken van ROA blijkt dat ten opzichte van enkele jaren geleden weer meer schoolverlaters terugkeren naar het onderwijs. Waarschijnlijk houdt dit verband met de hierboven geschetste werkloosheidsontwikkeling. Rond 2000 was de werkloosheid laag, waardoor er weinig behoefte bestond onder de schoolverlaters om weer een opleiding te gaan volgen.

Naast deze recente groei van het percentage schoolverlaters dat verder studeert is ook het aantal geregistreerde voortijdig schoolverlaters in de afgelopen 3 jaren gedaald.

2 Zie: ROA-R-2005/6 Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2004, ISBN 90-5321-412-7

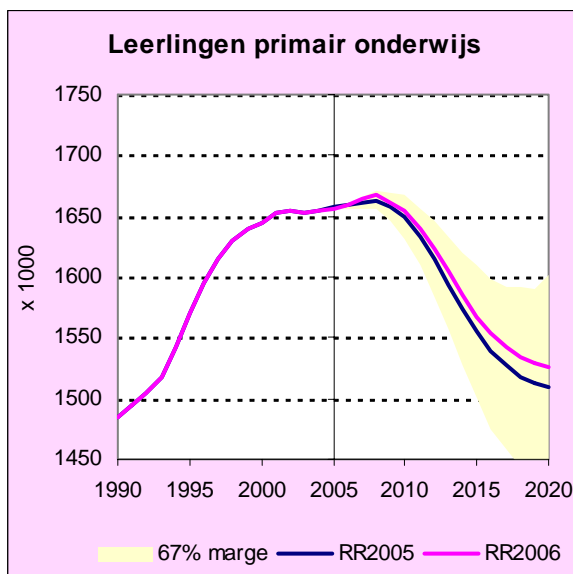
Eén van de EU-doelstellingen is het terugdringen van het voortijdig schoolverlaten. Dit heeft betrekking op jongeren die niet over een startkwalificatie beschikken, d.w.z. minimaal een havo-, vwo- of mbo niveau 2-diploma. De indicator die hiervoor gebruikt wordt geeft aan hoeveel procent van de 18-24 jarigen nog geen startkwalificatie heeft behaald en geen onderwijs meer volgt. Ten opzichte van het EU-gemiddelde heeft Nederland minder voortijdig schoolverlaters, maar ten opzichte van de ons omringende landen komt Nederland hoger uit. De EU-doelstelling betekent voor Nederland vermindering van het percentage voortijdig schoolverlaters tot 8% in 2010.

Hoofdstuk 3: Primair onderwijs

3.1. Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort

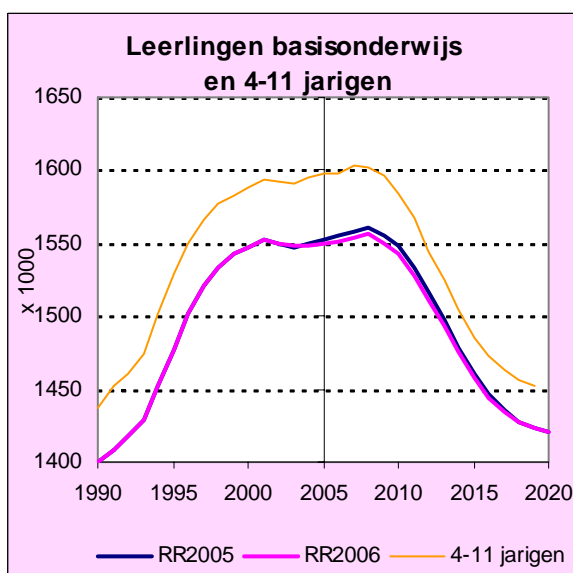
Het primair onderwijs bestaat voor het overgrote deel uit het basisonderwijs. Naast het basisonderwijs zijn er de kleinere onderwijssoorten: speciaal basisonderwijs (sba), speciaal onderwijs (so-wec) en voortgezet speciaal onderwijs (vso-wec).

In totaal gaan er momenteel 1,66 miljoen kinderen naar het primaire onderwijs, dit is bijna de helft van het totaal aantal leerlingen in het bekostigd onderwijs.

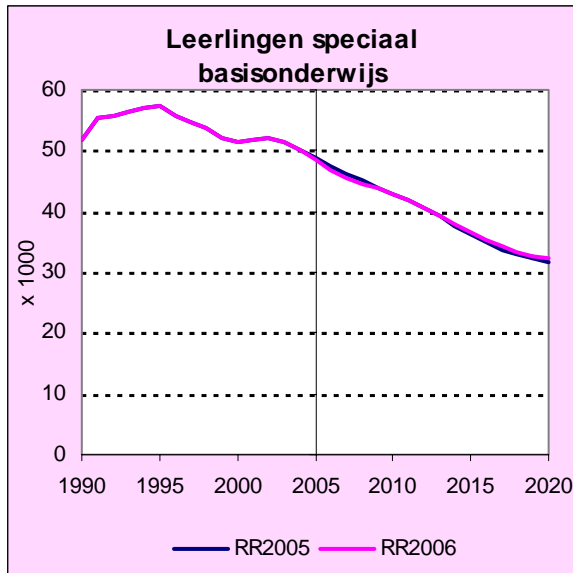

Het aantal leerlingen in het primair onderwijs blijft tot ongeveer 2010 op een redelijk constant niveau. Doordat het aantal geboorten nu echter daalt en voor de eerstkomende jaren nog een verdere daling wordt voorspeld, zal ongeveer vanaf 2010 de leerlingenaantallen in het primair onderwijs afnemen. Voor de ontwikkeling van de aantallen geboorten en het migratiesaldo wordt verwezen naar de publicatie "Referentieraming 2006".

De nieuwe raming RR2006 is iets hoger dan de vorige raming RR2005. Dit komt doordat de raming van het aantal leerlingen in het so en vso is toegenomen.

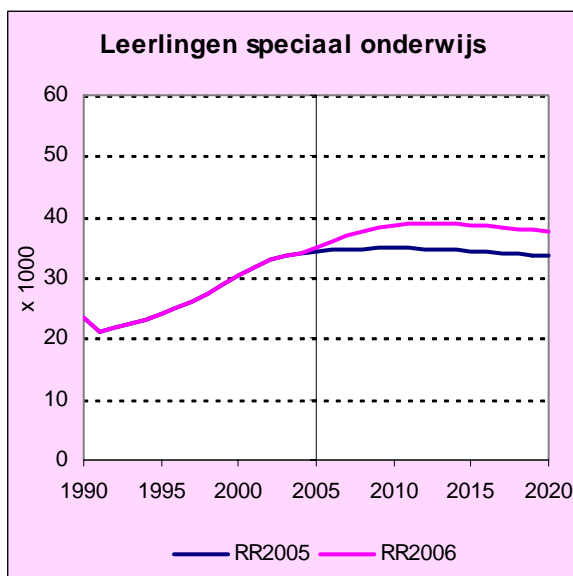

De ontwikkeling van het basisonderwijs volgt die van het totale primair onderwijs, alleen de aantallen zijn circa 100.000 lager. Het verschil met de relevante leeftijdsgroep 4-11 jarigen in de bevolking bedraagt circa 50.000 kinderen. Dit verschil wordt vooral verklaard door de deelname van de kinderen in deze leeftijdsgroep aan het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs.

Het speciaal basisonderwijs (sbao, voorheen so-lom + so-mlk) is bedoeld voor leerlingen met leer- en/of opvoedingsmoeilijkheden.

Onder invloed van het "Weer samen naar school" (WSNS)-beleid gaan vanaf 1995 relatief minder leerlingen naar het speciaal basisonderwijs dan voorheen. Deze leerlingen blijven nu, vaak met ambulante begeleiding, in het basisonderwijs. Naar verwachting zal het aantal leerlingen in het sbao in de toekomst nog verder dalen.

Het speciaal onderwijs (so-wec) is bedoeld voor gehandicapte leerlingen en voor leerlingen met een ernstige ontwikkelings- of gedragsstoornis.

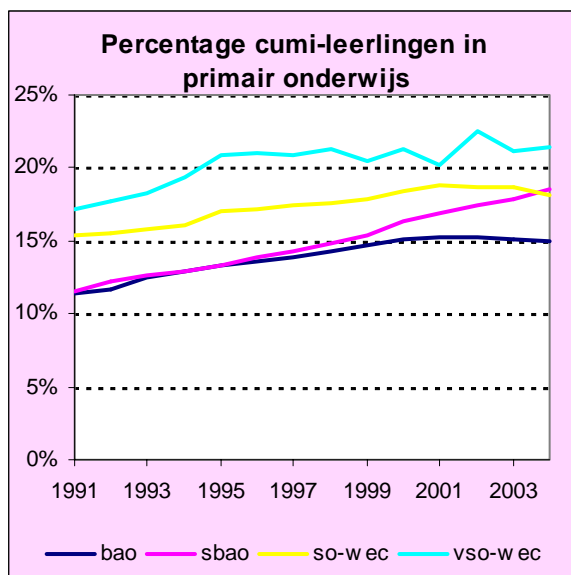
De leerlingen in het sbao en het so-wec kunnen samen beschouwd worden als "zorgleerlingen". Het aantal zorgleerlingen blijft de komende jaren ongeveer constant op 80.000. Dit is circa 5% van het totaal aantal leerlingen in de leeftijdsgroep 4-11 jaar.

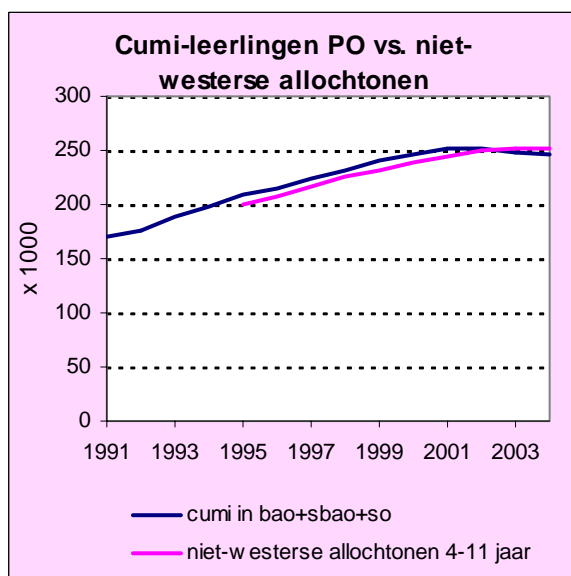
De omvang van het voortgezet speciaal onderwijs (vso-wec) is tot nu toe snel gegroeid. Door een hoge voorlopige telling van het aantal leerlingen in de eerste leerjaren van het voortgezet onderwijs in 2004, werd in de raming van vorig jaar nog verwacht dat de groei in de komende jaren sterk zou afzwakken. Nu echter blijkt dat deze voorlopige telling te hoog is geweest, wordt voor de komende jaren weer een behoorlijke stijging van het aantal leerlingen verwacht. Het aandeel van vso-wec in de leeftijdsgroep 12-16 jaar stijgt in de nieuwe raming. Doordat ook het aantal leerlingen binnen Iwoon pro toeneemt, neemt het aandeel van "zorgleerlingen" in deze leeftijdsgroep nog steeds toe (zie Paragraaf 4.1).

3.2. Aandeel van culturele minderheden

In het primair onderwijs zijn culturele minderheden (cumi-leerlingen) gedefinieerd als leerlingen waarvan één van de ouders in het buitenland is geboren, maar niet in een Engelstalig land en niet in een lijst van Europese landen. Het gaat momenteel in totaal om ruim 250.000 leerlingen, waarvan uiteraard het overgrote deel (ruim 230.000) in het basisonderwijs zit. In het speciaal basisonderwijs (sba) zitten nu 9.300 leerlingen, in speciaal onderwijs 6.200 en in voortgezet speciaal onderwijs ruim 4.600.

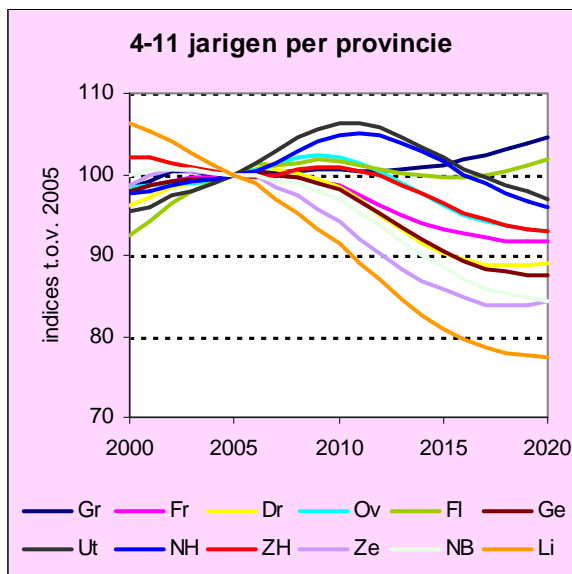
Verreweg de meeste cumi-leerlingen in de jongere leeftijdsgroepen bezoeken net als de autochtone jeugd het basisonderwijs. Toch zijn er naar verhouding wat meer cumi-leerlingen in de andere schoolsoorten. In alle schoolsoorten is het aandeel van cumi-leerlingen sinds 1991 aanzienlijk toegenomen. Wel is het opvallend dat de laatste jaren het cumi-percentage in het basisonderwijs stabiel wordt, terwijl het in het speciaal basisonderwijs nog sterk groeit.

Het aantal cumi-leerlingen in het primair onderwijs (met uitzondering van vso-w ec) verschilt weinig van de omvang van het aantal niet-westerse allochtonen in de relevante leeftijdsgroep 4-11 jaar. Dit geldt ook voor de ontwikkeling in de periode 1995-2003.

3.3. Ontwikkelingen per regio

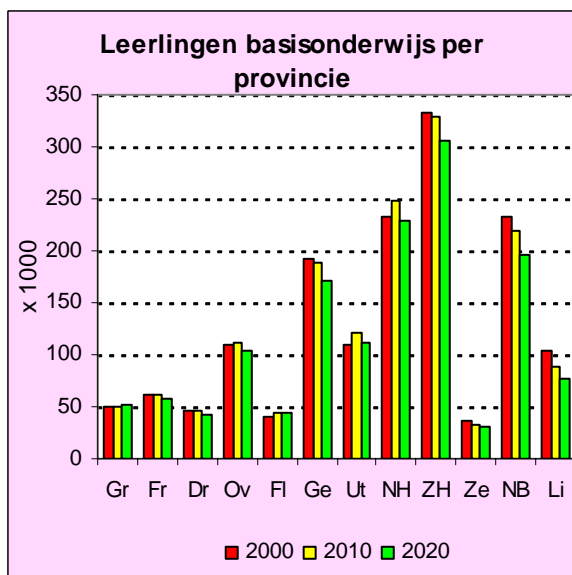
De ontwikkeling van de Nederlandse bevolking loopt per regio aanzienlijk uiteen. Dit geldt ook voor de groep 4-11 jarigen die de referentiegroep is voor het basisonderwijs.

De daling van de geboorten, die op landelijk niveau pas rond 2000 begint, is in de zuidelijke provincies al eerder ingezet. Hierdoor daalt in Limburg het aantal 4-11 jarige kinderen reeds sterk, ook in Noord-Brabant beginnen de aantallen nu te dalen. In de provincies Utrecht en Noord-Holland stijgen de aantallen nog. De daling in Limburg en enkele andere provincies zal waarschijnlijk tot 2020 doorgaan. Voor Utrecht en Noord-Holland wordt pas na 2010 een daling verwacht.

Op basis van de nieuwe Regionale bevolkings- en alloctonen-prognose 2005-2025 (RPB/CBS) is een raming te maken voor het aantal leerlingen in het basisonderwijs per

provincie. Er vindt namelijk slechts zeer weinig grensverkeer plaats van basisschoolleerlingen tussen de provincies. De verhoudingscijfers tussen basisonderwijsleerlingen⁴ en 4-11 jarigen liggen per provincie in de periode 2000-2005 steeds op $97,3 \pm 1,0\%$. Toepassing van de verhoudingsgetallen van 2005 levert een adequate raming op voor de aantallen basisonderwijsleerlingen per provincie.

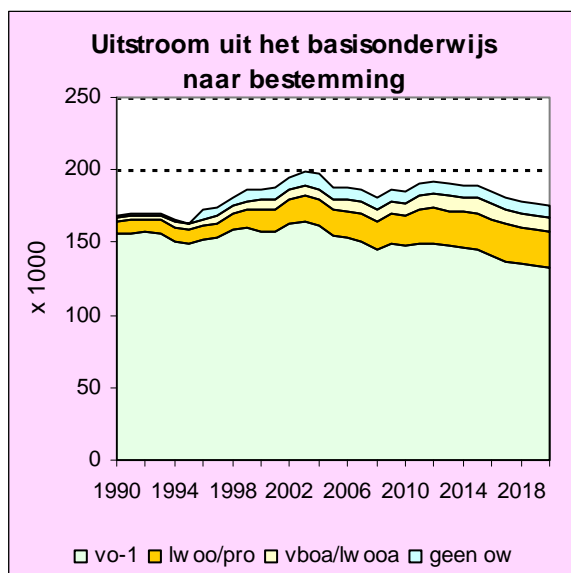

In Groningen en Flevoland zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs na 2010 waarschijnlijk niet dalen. Voor alle andere provincies zijn er na 2010 minder basisschoolleerlingen te verwachten. De daling zal relatief het grootst zijn in Limburg, maar in absolute zin zullen de aantallen in Gelderland, Noord- en Zuid-Holland en Noord-Brabant ook sterk afnemen. Op gemeentelijk niveau is er uiteraard veel meer grensverkeer. Een prognose per gemeente kan daarom pas goed gemaakt worden als er informatie beschikbaar komt over woon-school patronen, zoals nu alleen voor het voortgezet onderwijs beschikbaar is (bij het voortgezet onderwijs is er ook al aanzienlijk grensverkeer tussen provincies).

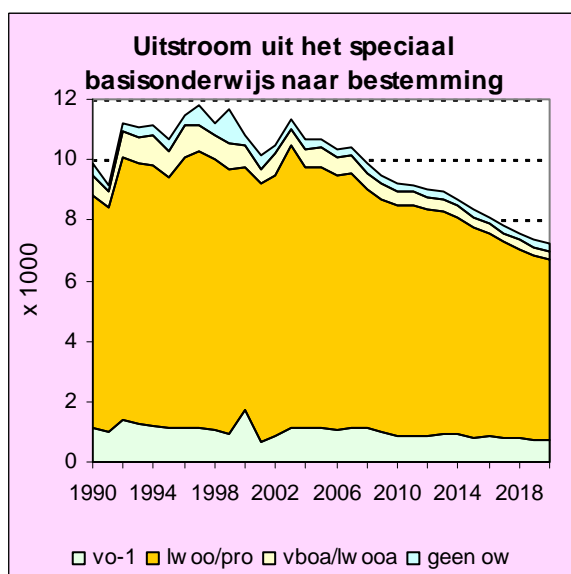
4 Bao-leerlingen per provincie zijn evenals bevolkingscijfers ontleend aan CBS Statline

3.4. Uitstroom uit het primair onderwijs

De jaarlijkse uitstroom⁵ uit het primair onderwijs is vanaf 1990 gegroeid van ruim 180.000 naar circa 205.000 leerlingen in 2005. De komende jaren blijft de uitstroom redelijk constant, waarna zij (na een lichte stijging in de jaren 2010 t/m 2012) in 2013 zal gaan dalen tot circa 193.000 leerlingen in 2020.

De uitstroom⁵ uit het basisonderwijs gaat voor het overgrote deel naar de eerste fase van het gewone door OCW gefinancierde voortgezet onderwijs (vo-1). Een toenemend aandeel van de uitstromende leerlingen heeft extra begeleiding nodig en gaat daarom naar leerwegondersteunend onderwijs (lwo) of praktijkonderwijs (pro). Verder neemt ook de stroom naar het groene voortgezet onderwijs (vboa/ lwooa) nog toe.

Als gevolg van de dalende instroom zal ook de uitstroom⁵ uit het speciaal basisonderwijs sterk blijven dalen. Deze uitstromende leerlingen gaan voornamelijk naar leerwegondersteunend onderwijs (lwo) en praktijkonderwijs (pro).

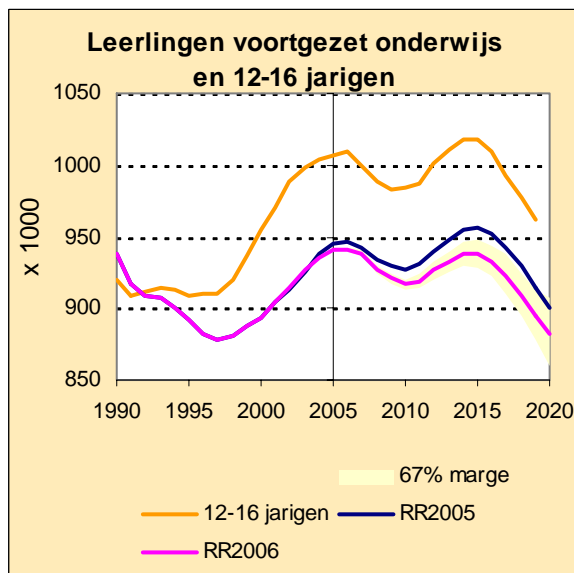
De uitstroom uit speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs is gering, momenteel bedraagt deze resp. 1.400 en 4.900 leerlingen per jaar. Het grootste deel van deze uitstroom verlaat het onderwijs, maar er is ook enige doorstroom naar lwo en pro.

⁵ Met uitstroom wordt hier bedoeld: degenen die het primair onderwijs verlaten. De doorstroom tussen onderwijssoorten binnen het primair onderwijs, bijv. van basisonderwijs naar speciaal basisonderwijs, is dan ook niet hierin opgenomen.

Hoofdstuk 4: Voortgezet onderwijs

4.1. Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort

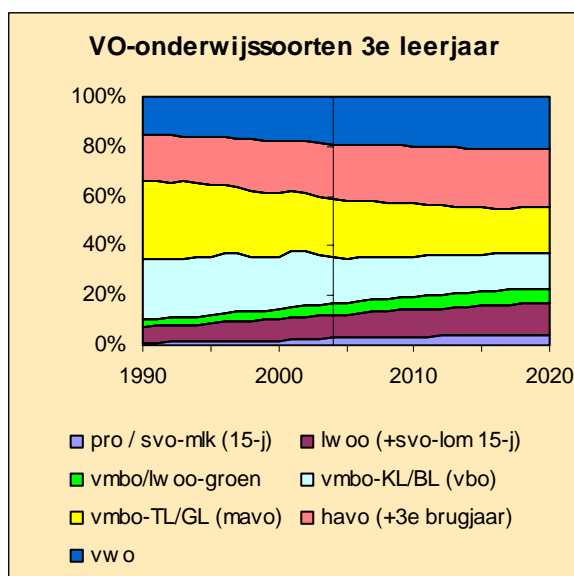
Het voortgezet onderwijs (vo) telt momenteel ruim 940.000 leerlingen, bestaande uit ongeveer 905.000 leerlingen die door OCW bekostigd worden en 35.000 leerlingen in het groene voortgezet onderwijs dat door LNV wordt gefinancierd.

In de periode 1990-1997 is het aantal vo-leerlingen met 60.000 gedaald, terwijl de omvang van de relevante leeftijdsgroep 12-16 jarigen in de bevolking vrijwel constant bleef. Ook is de stijging van het aantal leerlingen vanaf 1998 minder dan de stijging van het aantal 12-16 jarigen. Deze discrepanties worden vooral veroorzaakt door een versnelling in de doorstroom binnen het voortgezet onderwijs (zie Paragraaf 4.3). Daarnaast speelt de groei van het vso hierin ook een rol.

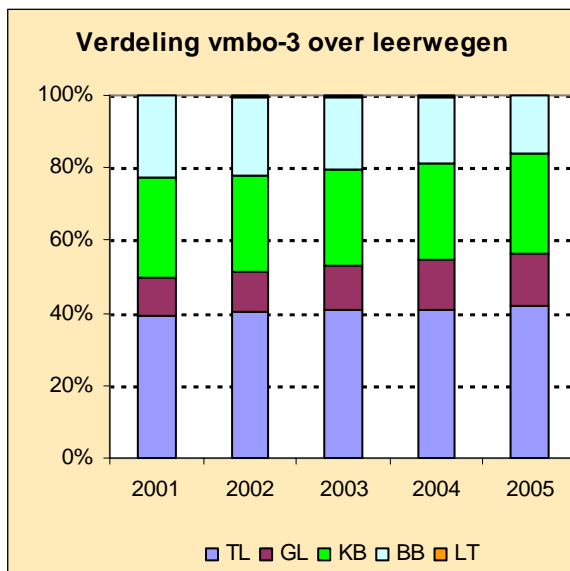
Gebaseerd op de demografische ontwikkeling zal naar verwachting de groei van het aantal leerlingen binnen het voortgezet onderwijs rond 2006 stagneren, waarna in de periode

2010 t/m 2015 weer een verdere groei zal plaatsvinden. De demografische daling die in het primair onderwijs vanaf 2010 gaat optreden werkt met circa 5/6 jaar vertraging door in het voortgezet onderwijs. De nieuwe raming RR2006 is lager dan de vorige raming RR2005 op grond van een lagere telling van de brugjaren. Deze lagere telling hangt samen met de deelnamestijging in het vso (zie Paragraaf 3.1).

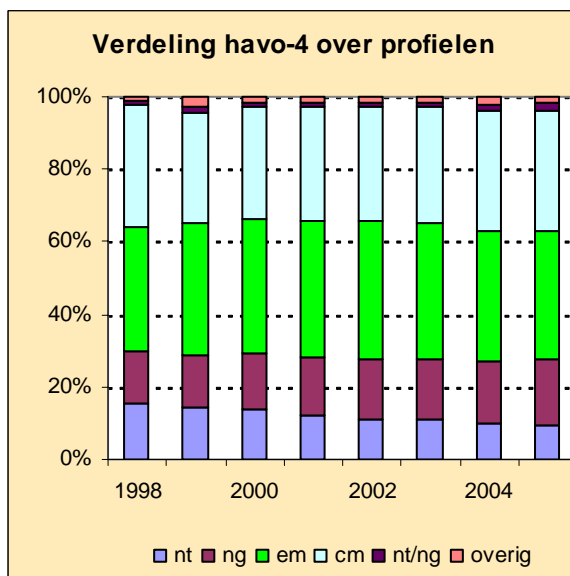

Steeds meer leerlingen kiezen voor het havo/vwo in plaats van het vmbo (ontstaan uit het vroegere vbo en mavo). Ook neemt het aandeel van zorgleerlingen, dat wil zeggen praktijkonderwijs (pro) en leerlingen met een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) binnen het vmbo, sterk toe. Opvallend is verder de groei van het groene onderwijs dat door LNV wordt gefinancierd.

Deze ontwikkelingen zijn van groot belang voor de ontwikkelingen in het vervolgonderwijs. Ze "verklaren" voor een groot deel de sterke groei van het hoger onderwijs en de zeer beperkte groei van het middelbaar beroepsonderwijs.

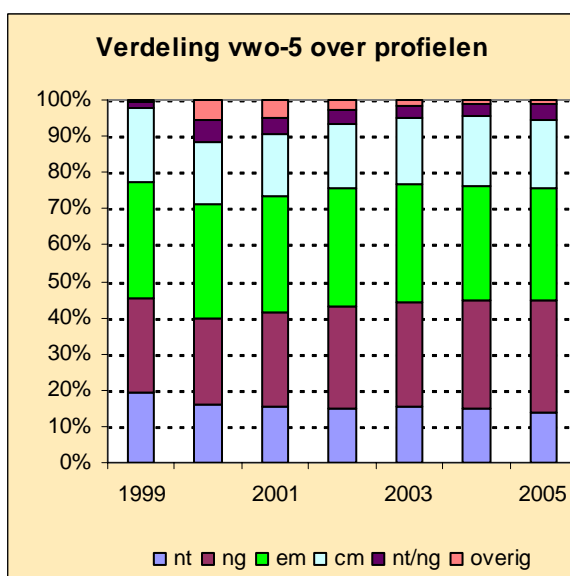

Binnen het vmbo stijgt het aandeel van de theoretische leerweg (TL) en de gemengde leerweg (GL), die gezien kunnen worden als een voortzetting van de oude mavo. Deze stijging gaat vooral ten koste van de basisberoepsgerichte leerweg (BB), het aandeel van de kaderberoepsgerichte leerweg (KB) blijft ongeveer constant. De in 2002 gestarte leerwerk trajecten (LT) binnen de basisberoepsgerichte leerweg trekken nog zeer weinig leerlingen.

Vanaf 1998 is het studiehuis ingevoerd in het havo/vwo. De meeste scholen zijn hier echter pas vanaf 1999 mee gestart. Onder meer de nieuwe profielen in het studiehuis moeten zorgen voor een betere aansluiting op het hoger onderwijs. De profielkeuze bepaalt voor een belangrijk deel de ontwikkeling van sectoren (CROHO-onderdelen) in het hoger onderwijs.

Vooral opvallend binnen het havo is het dalende aandeel van het profiel Natuur & Techniek (nt). Het profiel Natuur & Gezondheid (ng) neemt daarentegen toe, het aandeel van de andere profielen Economie & Maatschappij (em) en Cultuur & Maatschappij (cm) verandert slechts weinig.

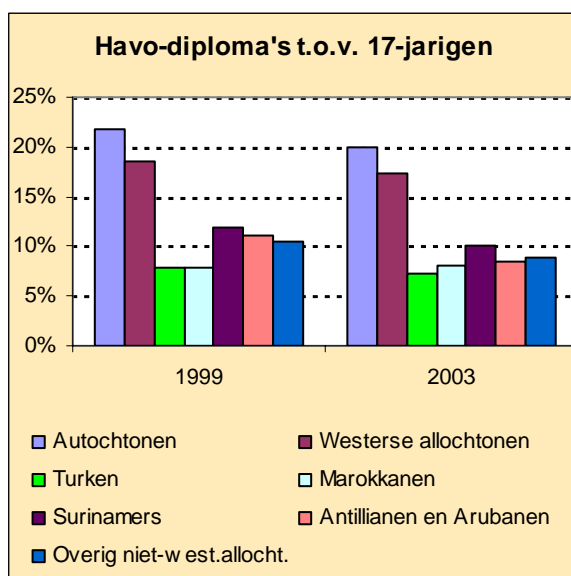
Binnen het vwo vinden er gelijksoortige ontwikkelingen plaats in de verdeling over de profielen als in het havo.

Binnen het vwo is er verder ook nog een redelijk aantal leerlingen dat kiest voor twee profielen tegelijk. Vooral de combinatie van nt en ng is binnen het vwo niet ongebruikelijk. Het aandeel van de overige combinaties is sinds 2000 sterk teruggelopen.

4.2. Allochtonen in het voortgezet onderwijs

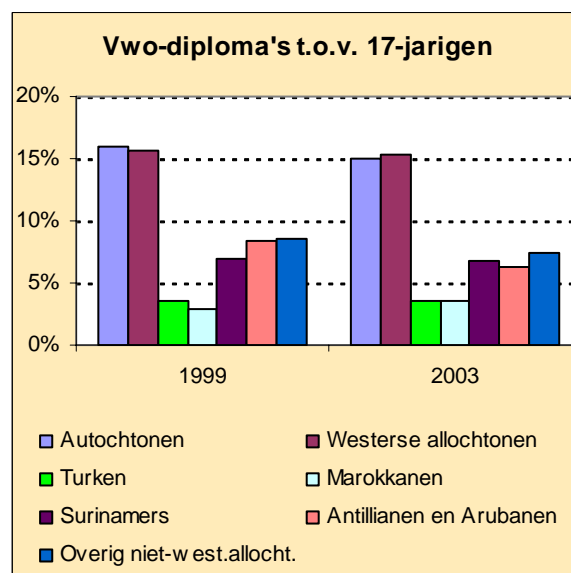
De definitie van culturele minderheden (cumi-leerlingen), die van invloed is bij de bekostiging van het voortgezet onderwijs, is in 2004 verder beperkt. In de komende jaren zal de bekostiging voor achterstandsleerlingen opnieuw worden aangepast. Recente cijfers daarover kunnen dus niet meer vergeleken worden met eerdere jaren. Daarom zijn hieronder enkele beelden opgenomen over allochtone leerlingen binnen het voortgezet onderwijs in plaats van cumi-leerlingen.

Het gemiddelde opleidingsniveau dat niet-westerse allochtonen binnen het voortgezet onderwijs behalen blijft nog sterk achter bij autochtonen en westerse allochtonen, hetgeen blijkt uit onderstaande beelden. In 2003 is hierin nog weinig verandering te bespeuren ten opzichte van 1999.

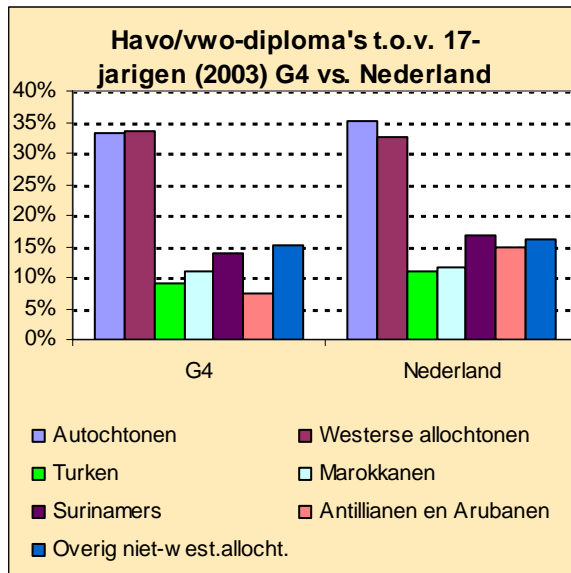
Binnen het voortgezet onderwijs behalen de autochtone leerlingen relatief het meest een havo-diploma, daarna komen de westerse allochtonen.

Niet-westerse allochtonen behalen veel minder vaak een havo-diploma. Binnen deze groep zijn de verschillen tussen de verschillende herkomstlanden in 2003 niet erg groot meer.

Westerse allochtonen behalen ongeveer even vaak een vwo-diploma als autochtone leerlingen.

In tegenstelling tot havo, zijn er bij vwo nog wel grote verschillen binnen de niet-westerse allochtonen: Turken en Marokkanen behalen veel minder vaak een vwo-diploma dan Surinamers, Antillianen en overigen.

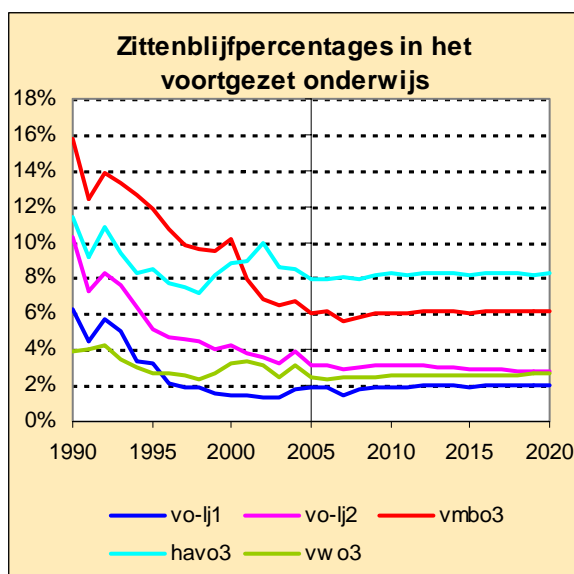

Een groot deel van de allochtonen woont in de vier grote steden (G4), hetgeen tot gevolg heeft dat er daar relatief veel minder havo/vwo-diploma's behaald worden dan in heel Nederland. T.o.v. de 17-jarigen behaalde in 2003 in heel Nederland 32% een havo/vwo-diploma, in de G4 slechts 22%.

Per herkomstgroepering wijkt het percentage met havo/vwo-diploma in de G4 over het algemeen weinig af van het landelijke beeld. Alleen bij Antillianen en Arubanen is er echter wel een duidelijk verschil tussen G4 en Nederland. In de 4 grote steden behalen relatief veel minder Antillianen en Arubanen een vwo-diploma dan in de rest van Nederland.

4.3. Doorstroom binnen het voortgezet onderwijs

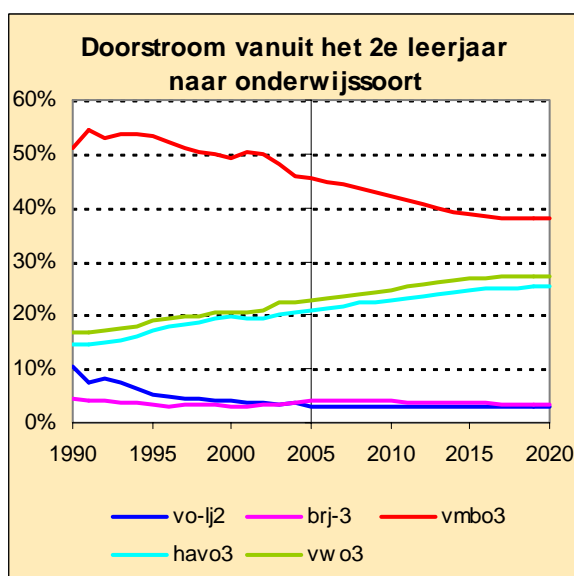
In Paragraaf 2.7 is aangetoond dat de gemiddelde verblijfsduur in het voortgezet onderwijs aan het dalen is. Dit wordt vooral veroorzaakt door de afname van het zittenblijven in de eerste leerjaren.

Zowel in de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs (vo-lj1 en vo-lj2) als in het derde leerjaar (vmbo3, havo3 en vwo3) is het zittenblijven fors gedaald.

De daling van de verblijfsduur die hiervan het gevolg is wordt versterkt door de daling van de opstroom (vmbo-gediplomeerden naar havo4, havo-gediplomeerden naar vwo5) en tegengewerkt door verschuivende onderwijssoortkeuze.

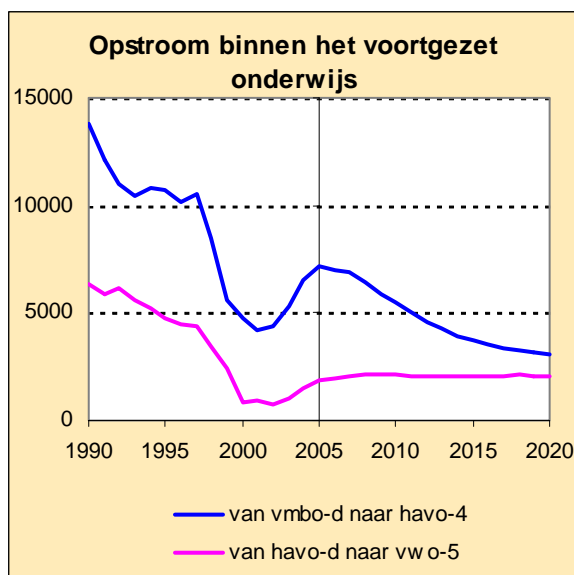
Deze beide effecten zullen hieronder nog worden toegelicht.

In de eerste twee leerjaren wordt de keuze voor het vervolgonderwijs binnen het vo bepaald. In leerjaar 3 zitten bijna alle leerlingen in een specifieke ongedeelde onderwijssoort (m.u.v. een kleine groep in brj-3 = derde brugjaar).

Tijdens het keuzeprocess kiezen steeds minder leerlingen voor een doorstroom naar het vmbo, ten gunste van zowel het havo als het vwo. In de raming wordt deze ontwikkeling de komende jaren doorgetrokken.

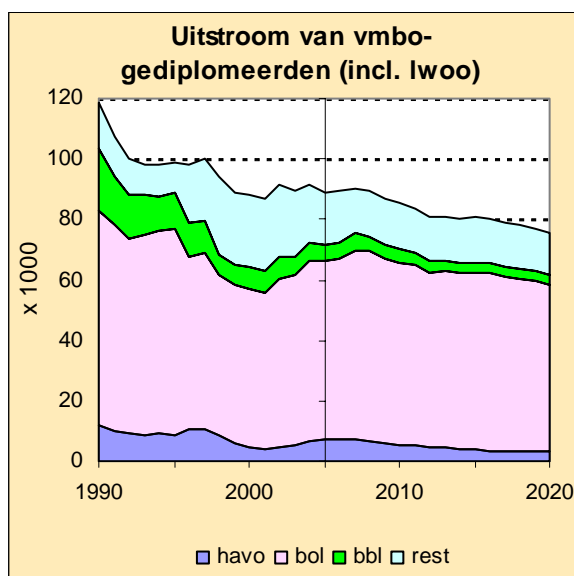
Tot 2001 is de daling van de gemiddelde verblijfsduur versterkt door een daling van de opstroom binnen het voortgezet onderwijs, dat wil zeggen de stromen van vmbo-gediplomeerden (voorheen: mavo-gediplomeerden) naar havo leerjaar 4 en van havo-gediplomeerden naar vwo leerjaar 5.

De daling van de opstroom tot 2001 hangt vooral samen met de hierboven beschreven verschuivingen in de onderwijssoortkeuze. De voorsorteerfunctie van de eerste brugjaren is blijkbaar verbeterd, zodat er weinig animo meer was om nog een tweede, hoger diploma te gaan behalen. Verder is de daling waarschijnlijk versterkt door de introductie van de vmbo-leerwegen en door de invoering van het studiehuis binnen havo/vwo. Vanaf 2001 is de opstroom echter weer toegenomen, dit geldt vooral de stroom van vmbo-gediplomeerden naar havo-4.

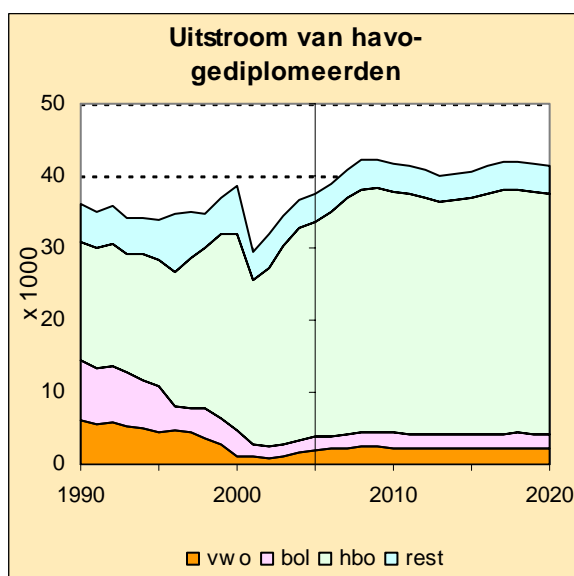
4.4. Uitstroom uit het voortgezet onderwijs

De jaarlijkse uitstroom uit het voortgezet onderwijs ligt momenteel op een niveau van 195.000 leerlingen, waarvan er ongeveer 153.000 een diploma hebben in de laatst gevolgde onderwijssoort.

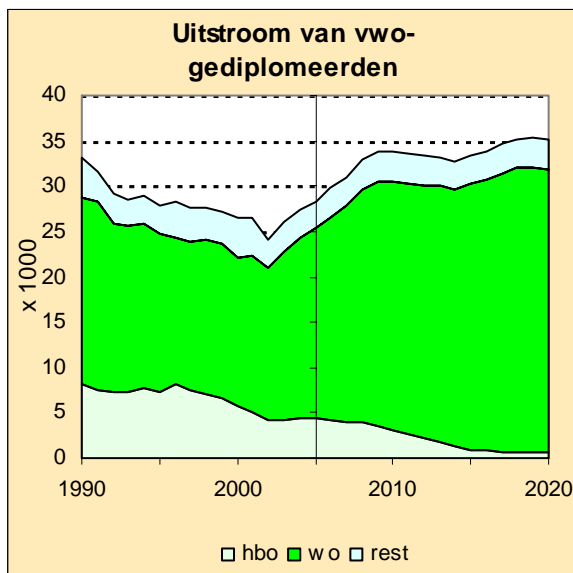
De uitstroom uit het vmbo is in de afgelopen jaren aanzienlijk gedaald. Door de daling van de opstroom van vmbo-gediplomeerden naar havo is de instroom in het mbo (bol en bbl) vanuit vmbo minder sterk gedaald. De restgroep gaat grotendeels in het volgende schooljaar geen onderwijs volgen, maar een groot deel van deze uitstromers stroomt op een later moment opnieuw het onderwijs in.

Naar verwachting zal, als gevolg van de veranderende onderwijssoortkeuze, de uitstroom uit het vmbo in de komende jaren blijven dalen.

Havo-gediplomeerden stromen in steeds toenemende mate direct door naar het hbo. De functie van havo als de vooropleiding voor hbo krijgt dus steeds duidelijker gestalte. Dit is ten koste gegaan van de doorstroom naar vwo, mbo (bol) en de rest (geen onderwijs + groen onderwijs).

De discontinuïteit rond 2000 in de aantallen havo-gediplomeerden is een gevolg van de introductie van het studiehuis. Voor de komende jaren wordt een verdere stijging van de havo-uitstroom verwacht.

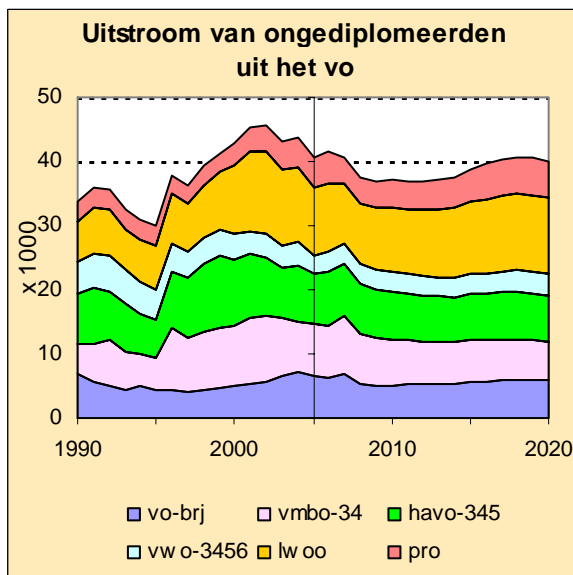

Ongeveer 74% van de vwo-gediplomeerden stroomt direct door naar wetenschappelijk onderwijs (wo). Dit percentage neemt in de raming nog toe tot 89% in het jaar 2020. Dit stijgende aandeel van de bestemming wo gaat ten koste van de doorstroom naar hbo. De functie van vwo als de vooropleiding voor wo krijgt dus steeds duidelijker gestalte.

De discontinuïteit in de aantallen vwo-gediplomeerden als gevolg van de introductie van het studiehuis vindt uiteraard één jaar later plaats dan bij havo, maar is niet zo sterk als bij havo. Evenals bij havo wordt ook bij vwo in de komende jaren een groei van de aantallen gediplomeerden verwacht. Dit is enerzijds het gevolg van toenemende

bevolkingsaantallen in de relevante leeftijdsgroep 12-16 jarigen, anderzijds zorgt ook de verschuivende onderwijssoortkeuze in de richting van meer havo en vwo voor een verdere groei van de havo/vwo-uitstroom.

Circa 40.000 leerlingen verlaten het voortgezet onderwijs zonder diploma uit de laatst gevolgde onderwijssoort. Bijna de helft van deze groep stroomt echter wel direct door naar een vervolopleiding, vooral naar de assistentenopleidingen (niveau 1) in het mbo.

De ongediplomeerde uitstroom omvat alle uitstroom uit de brugjaren (vo-brj) en het praktijkonderwijs (pro) en ongeveer de helft van de lwo-uitstroom. Vanaf leerjaar 3 in het vmbo, het havo en het vwo bedraagt de ongediplomeerde uitval slechts 10 tot 20% van de totale uitstroom.

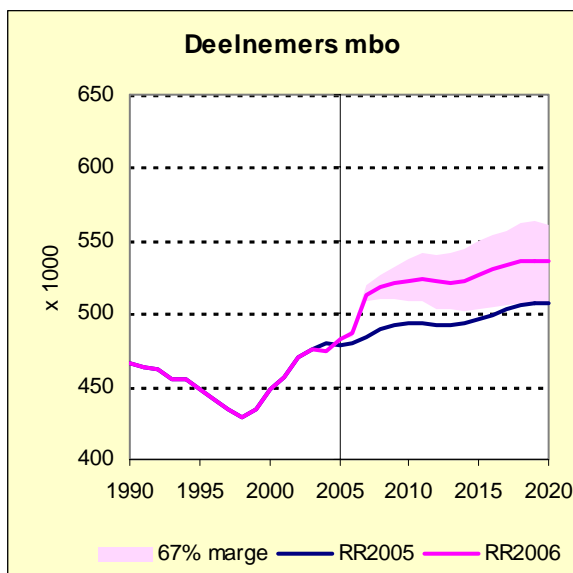
De meeste uitvallers volgen in het volgende jaar geen bekostigd onderwijs meer, maar bij vmbo en havo stroomt nog ongeveer de helft direct door naar vervolgonderwijs.

Hoofdstuk 5: Middelbaar beroepsonderwijs

5.1. Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort

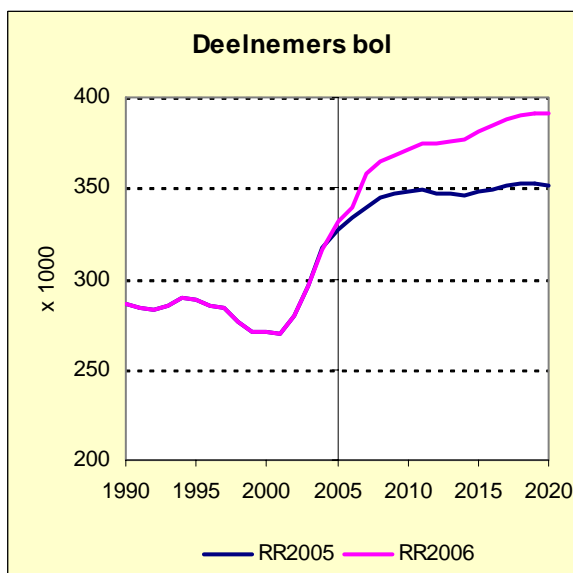
Het middelbaar beroepsonderwijs wordt onderscheiden in:

- voltijd beroepsopleidende leerweg (bol, tot 1997 aangeduid als voltijd-mbo)
- beroepsbegeleidende leerweg (bbl, tot 1997 aangeduid als bbo of leerlingwezen)
- deeltijd beroepsopleidende leerweg (bol-dt, tot 1997 aangeduid als deeltijd-mbo)

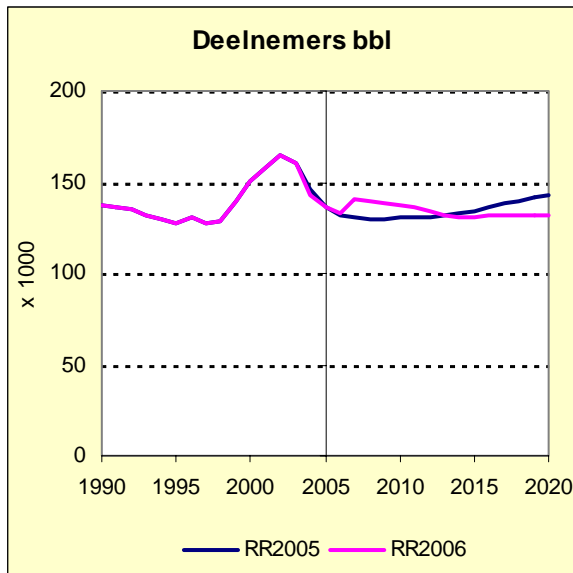

Het totaal aantal mbo-deelnemers bedraagt momenteel ongeveer 480.000. Als gevolg van de dalende vmbo-uitstroom (zie paragraaf 4.4) daalde het aantal deelnemers tot 1998. Daarna is eerst vooral de deelname aan bbl toegenomen, maar vanaf 2003 zat de toename volledig in bol. Ondanks een voorspelde daling van de vmbo-uitstroom, zal het totaal aantal mbo-deelnemers naar verwachting toch nog verder toenemen, vooral als gevolg van de verlenging van de leerplicht tot 18-jarige leeftijd vanaf 2007/08.

De nieuwe raming van het aantal mbo-deelnemers ligt hoger door het effect van deze leerplichtverlenging, maar ook als gevolg van het feit dat het aantal getelde deelnemers in 2005 hoger was dan verwacht.

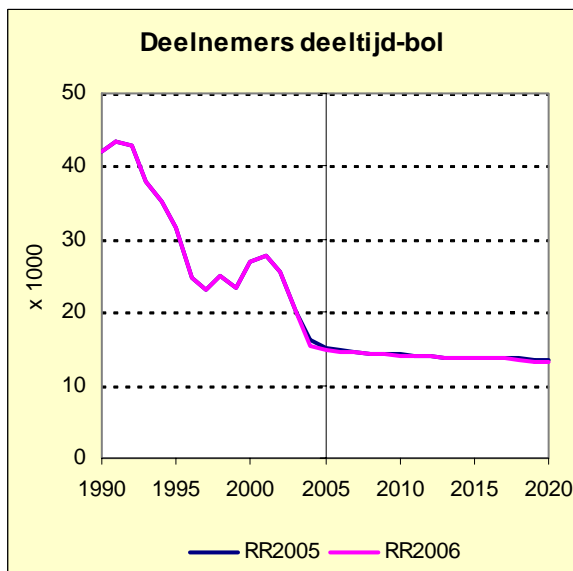

Ongeveer dezelfde ontwikkeling als bij het totaal aantal mbo-deelnemers doet zich voor bij bol. Ook in 2005 is dit aantal weer sterk gegroeid (4.000 meer deelnemers dan verwacht). Samen met het effect van de leerplichtverlenging (circa +10.000 deelnemers) zorgt dit voor een forse verhoging van de raming.

Aan de sterke stijging van de deelname aan bbl vanaf 1998 is in 2003 een abrupt einde gekomen als gevolg van de verslechterende arbeidsmarkt (zie volgende paragraaf), in 2004 en 2005 heeft deze ontwikkeling zich doorgezet.

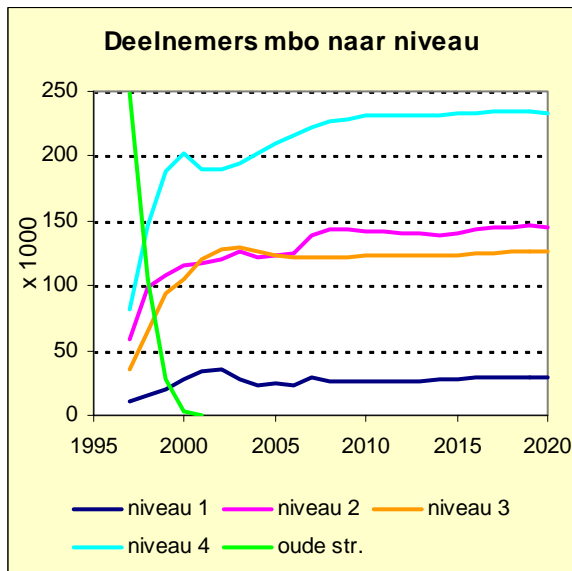
Op korte termijn ligt de nieuwe raming hoger dan de oude raming als gevolg van het effect van leerplicht-verlenging; evenals bij bol bedraagt dit effect ook bij bbl circa +10.000 deelnemers.

Het aantal bekostigde deelnemers in deeltijd-bol is in 2005 conform de verwachting licht gedaald. Naast de invloed van de arbeidsmarkt speelt ook de verbeterde controle op inschrijving van deelnemers een zekere rol in de afname van de afgelopen jaren.

De nieuwe raming ligt op hetzelfde niveau als de vorige raming; leerplichtverlenging heeft vrijwel geen effect op deeltijd-bol.

Volgens de nieuwe raming is er ook een toename van aantallen deelnemers in het door LNV gefinancierde groene onderwijs. Het aandeel van het groene onderwijs neemt in de komende jaren nog iets toe van 5,2% in 2005 naar 5,8% in 2010. Deze ontwikkeling hangt samen met het groeiende aandeel van het groene onderwijs binnen het voortgezet onderwijs (zie paragraaf 4.1).

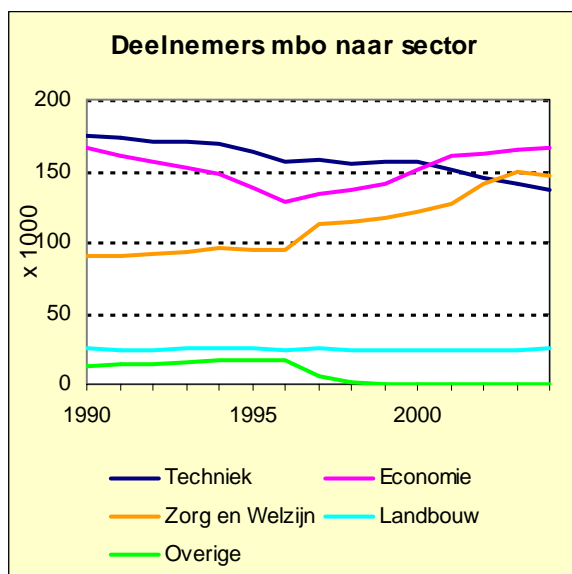

Door de invoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) in 1997 is het mbo opgedeeld in 4 niveaus. De afbouw van de oude pre-WEB opleidingen heeft zich voltrokken tot het jaar 2000.

Het aantal deelnemers in de nieuwe assistentenopleidingen (niveau 1) is aanvankelijk wel gegroeid, maar vanaf 2002 is een daling ingezet die nu weer tot stilstand lijkt te komen.

Sinds 2002 stijgt vooral het aantal deelnemers in de middenkader- en specialistenopleidingen (niveau 4).

In 2007 zal door de verlenging van de leerplicht naar 18 jaar vooral de deelname aan niveau 2 opleidingen worden verhoogd.

Naar sector onderscheiden vinden er uiteenlopende ontwikkelingen plaats:

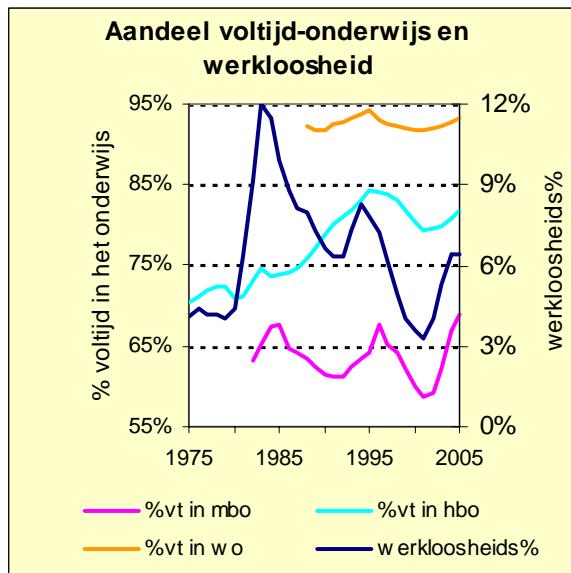
- De sector techniek verliest steeds meer deelnemers
- Vanaf 1997 groeien de aantallen in de sectoren Economie en Zorg & Welzijn. Voor de sector Zorg & Welzijn lijkt nu wel een einde te zijn gekomen aan deze stijging.
- De sector Landbouw (groene onderwijs) blijft bijna constant

Aan de ontwikkeling van technische opleidingen in bredere zin is een aparte paragraaf gewijd (zie Paragraaf 2.5).

In de raming van mbo wordt nog niet onderscheiden naar sectoren, daarom zijn hier alleen gerealiseerde aantallen gepresenteerd.

5.2. Invloed van de arbeidsmarkt

De afgelopen drie jaar (2003, 2004 en 2005) heeft in het mbo een aanzienlijke verschuiving plaatsgevonden van deeltijdonderwijs (bbl en deeltijd-bol) naar voltijdonderwijs (bol). Dit hangt duidelijk samen met de verslechterende arbeidsmarkt, zoals blijkt uit onderstaande analyse.

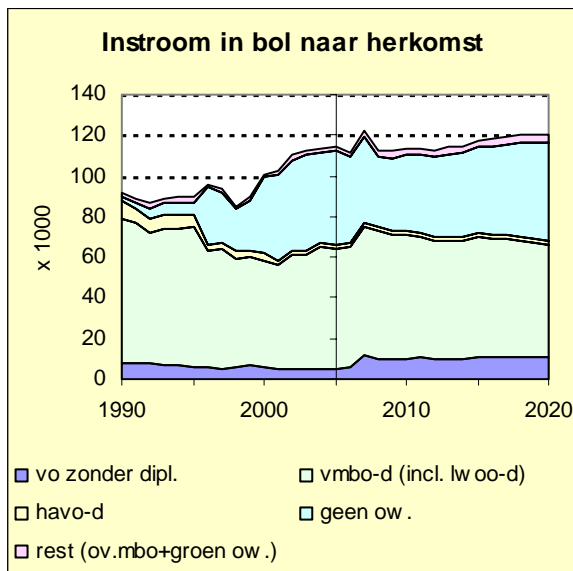

Naarmate er meer werkloosheid is zullen jongeren eerder geneigd zijn om voltijd-onderwijs te volgen. Werklozen (of partieel werklozen) zullen teneinde hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten vaak voor voltijd-onderwijs kiezen. Ook zijn er minder werkenden die naast hun werk een deeltijd-opleiding volgen. In het algemeen is dus samenhang te verwachten tussen de verhouding voltijd-/deeltijdonderwijs en de werkloosheid. De grafiek toont aan dat deze samenhang er duidelijk is bij het mbo en in veel mindere mate bij het hbo en wo.

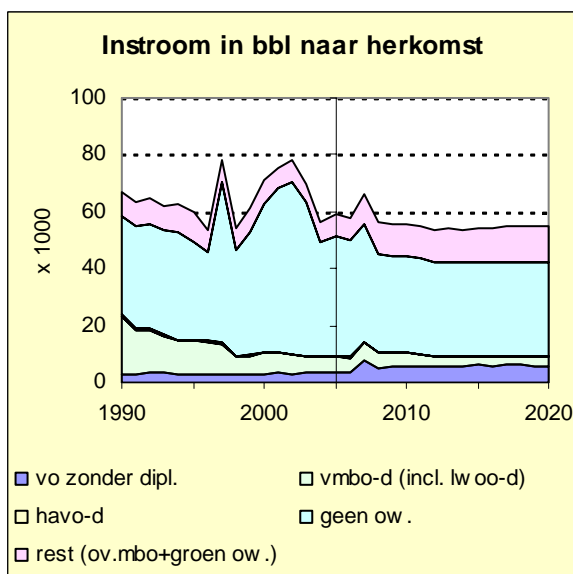
Het percentage voltijd in het onderwijs volgt dus de ontwikkeling van de werkloosheid. Daarnaast is er wel een voortdurende autonome trend die leidt tot meer voltijdonderwijs. De samenhang tussen het percentage voltijdonderwijs en werkloosheid is het duidelijkst voor het mbo. Hier is niet alleen sprake van een vraageffect, maar ook een aanbodeffect. Voor bbl is het hebben van een stageplek (beroepspraktijkvormingsplaats) in een bedrijf nodig om een bbl-opleiding met succes te kunnen volgen.

5.3. Instroom in het middelbaar beroepsonderwijs

De instroom in het mbo is de resultante van een dalende directe instroom uit het vmbo enerzijds en een toename van de "zij-instroom" (indirecte instroom met herkomst "geen onderwijs") anderzijds. Aan de groei van deze zij-instroom lijkt nu wel een einde te zijn gekomen. De groei van het aantal mbo-deelnemers (zie paragraaf 5.1) is nu vooral een gevolg van meer interne doorstroom.

Sinds 1990 is de zij-instroom in bol zeer sterk toegenomen. Momenteel bedraagt deze al circa 40% van de totale instroom in bol en in de toekomst zal dit ongeveer constant blijven. Hierdoor wordt de dalende doorstroom vanuit het vmbo dus gecompenseerd. De stroom vanuit havo naar bol is vrijwel "opgedroogd", omdat nu bijna alle havisten doorstromen naar het hbo. In 2007 is er een eenmalige verhoging van de instroom te verwachten als gevolg van de leerplicht-verlenging.

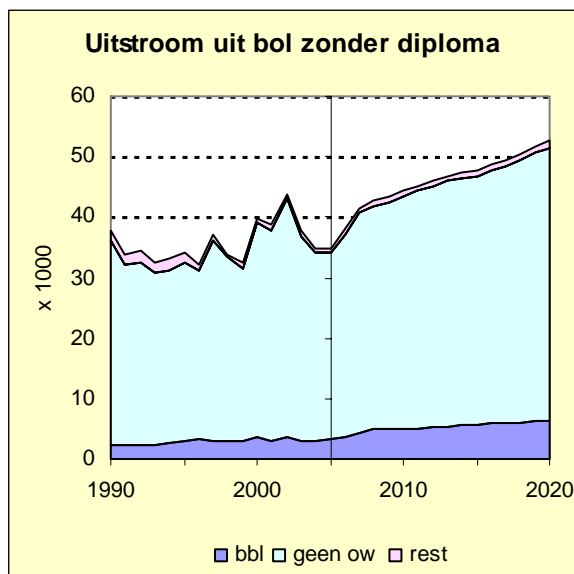

De in 2003 ingezette daling van de instroom in bbl, lijkt het afgelopen jaar tot stilstand te zijn gekomen. Vergeleken met de bol-instroom bestaat de bbl-instroom voor nog een groter gedeelte uit zij-instromers. Vmbo-ers gaan vaak eerst werken en besluiten pas na één of meerdere jaren om naast hun werk een bbl-opleiding te gaan volgen. Ook wordt een bbl-opleiding vaak onderbroken en op een later tijdstip weer opgepakt. Evenals bij bol is ook hier in 2007 een eenmalige verhoging van de instroom te verwachten als gevolg van de leerplicht-verlenging.

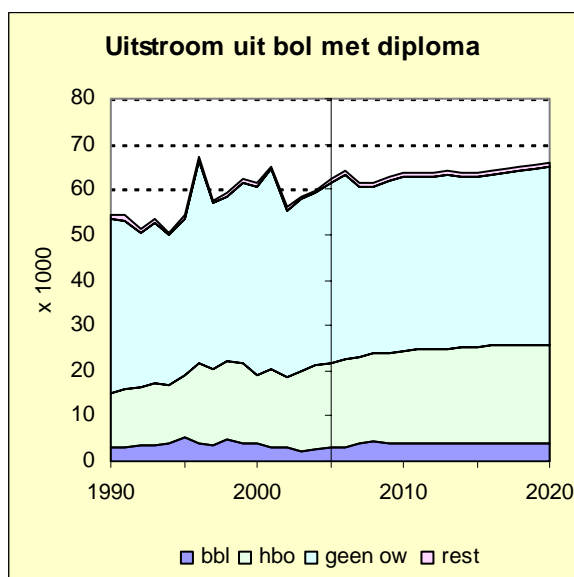
De instroom in deeltijd-bol bedraagt circa 10.000 deelnemers. Het overgrote deel van deze instroom (nl. circa 7.000) is zij-instroom.

5.4. Uitstroom uit het middelbaar beroepsonderwijs

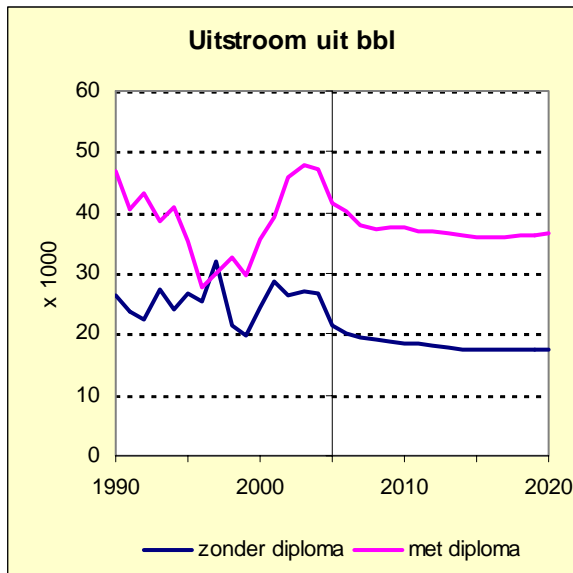
In vergelijking met andere onderwijssoorten hebben mbo-deelnemers een vrij lage kans om hun opleiding met een diploma af te sluiten (zie de slaagkansen in Paragraaf 2.7). Circa 65% van de totale uitstroom heeft in de laatst gevolgde opleiding een diploma behaald.

Het overgrote deel van deze ongediplomeerde uitstroom uit bol verlaat het onderwijs. Dit hoeft echter geen definitieve uitstroom te zijn, omdat de kans groot is dat men op een later moment als zij-instromer weer instroomt in het onderwijs. Een klein deel van de ongediplomeerde uitstroom uit bol gaat naar een bbl-opleiding.

De gediplomeerde uitstroom uit bol is in de afgelopen jaren in beperkte mate toegenomen. Een toenemend deel van de bol-gediplomeerden kiest voor een vervolgopleiding in het hbo. Dit betreft degenen die in het bol een diploma van niveau 4 hebben behaald. Reeds de helft van de gediplomeerden op niveau 4 stroomt nu al direct door naar het hbo.

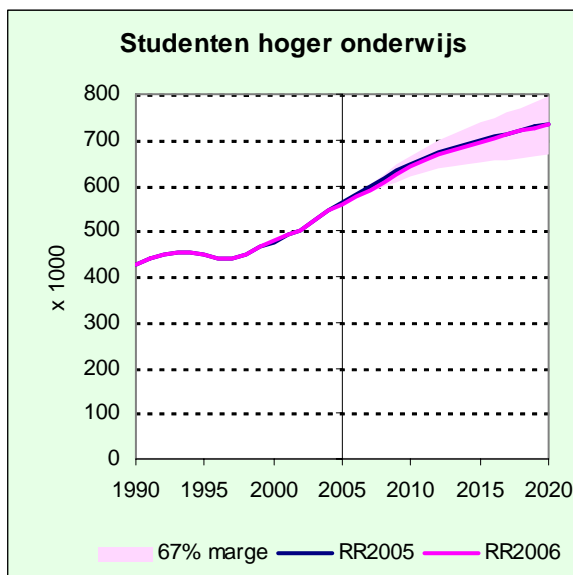
Voor bbl houdt vanaf 1998 de gediplomeerde uitstroom ongeveer gelijke tred met de ongediplomeerde uitstroom. Vrijwel de gehele uitstroom van bbl, zowel bij de gediplomeerden als ongediplomeerden, bestaat uit schoolverlaters. Slechts heel weinig bbl-gediplomeerden op niveau 4 stromen door naar het hbo.

De uitstroom uit deeltijd-bol omvat momenteel circa 10.000 deelnemers, waarvan circa 4.000 een diploma hebben behaald in de laatst gevolgde opleiding. Net als bij bbl bestaat vrijwel de gehele uitstroom uit schoolverlaters.

Hoofdstuk 6: Hoger onderwijs

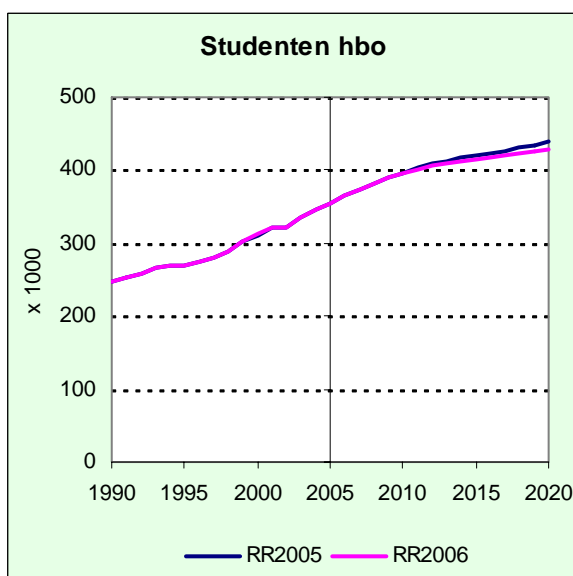
6.1. Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort

Het aantal studenten in het hoger onderwijs is reeds lange tijd aan het stijgen, dit geldt vooral voor het hoger beroepsonderwijs (hbo). Maar ook het wetenschappelijk onderwijs (wo) groeit gestaag.

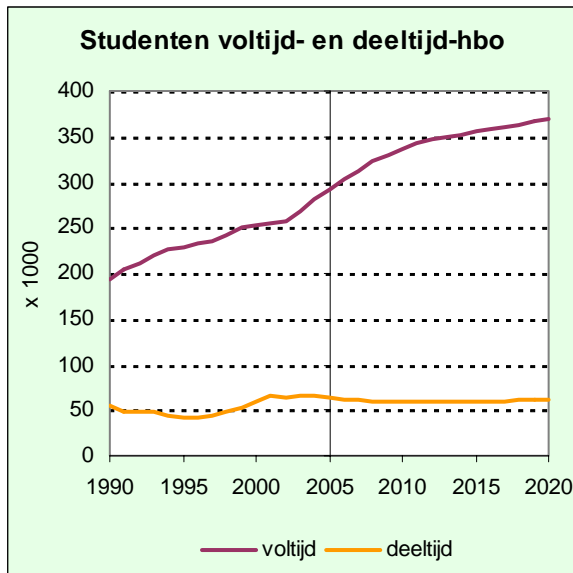
De stagnatie in de groei die rond 1995 is opgetreden doet zich vooral voor bij het wo. Sinds 1997 is het totaal aantal ho-studenten met 120.000 gegroeid tot ruim 560.000 in 2005.

De nieuwe raming is vrijwel gelijk aan de oude raming. In 2020 zal het aantal ho-studenten naar verwachting zijn toegenomen tot circa 735.000.

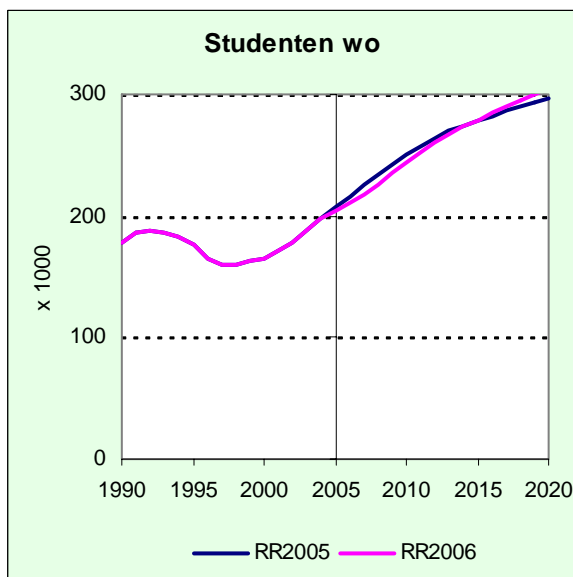

Het hbo groeit vooral door de voortdurend stijgende directe instroom vanuit havo. Ook de directe instroom uit bol en de indirecte instroom zorgen voor verdere groei.

Op totaalniveau verschilt de nieuwe hbo-raming nauwelijks van de vorige raming. Er is alleen een kleine verschuiving zichtbaar van deeltijd-hbo naar voltijd-hbo. De ontwikkelingen van voltijd- en deeltijd-hbo verlopen geheel verschillend, zoals blijkt uit de volgende grafiek.

De groei van voltijd-hbo zet zich naar verwachting gestaag voort. Deeltijd-hbo blijft in de raming redelijk stabiel op een niveau van circa 60.000 studenten. De stijging van deeltijd-hbo die zich vanaf 1995 heeft voorgedaan, waarschijnlijk samenhangend met de gunstige arbeidsmarkt (zie ook Paragraaf 5.2), is in 2003 tot stilstand gekomen.

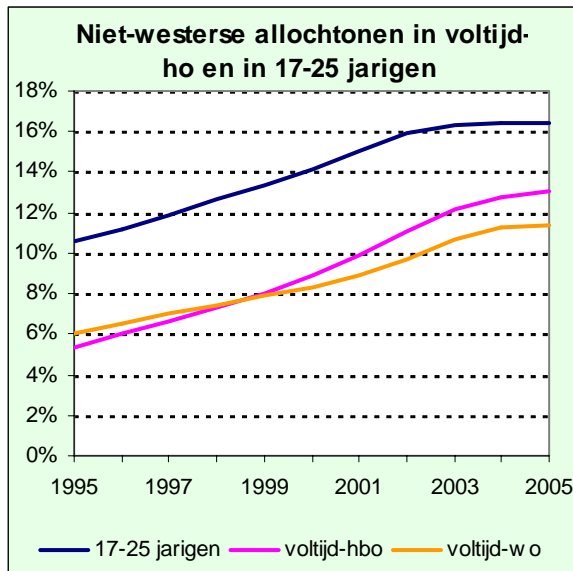
Rond 1995 zijn de studentenaantallen in het wo gedaald. Door verkorting van de studiefinancieringsduur en andere maatregelen op het studiefinancierings terrein, is de verblijfsduur afgenomen en ook de instroom van hbo-gediplomeerden in het wo gedaald. Vanaf 2000 zijn de aantallen weer aan het stijgen als gevolg van toenemende deelname aan vwo en het feit dat vwo-gediplomeerden meer voor wo zijn gaan kiezen in plaats van voor hbo. Verder spelen nog verruimingen in de studiefinanciering (5-jarige studiefinancieringsduur voor technische studies, oprekken van diplomatermijn van 6 naar 10 jaar, verruiming van de bijverdien-regeling) een rol. Hierdoor is de instroom van hbo-gediplomeerden weer toegenomen en ook de gemiddelde verblijfsduur is weer aan het stijgen (voor verblijfsduren: zie Paragraaf 2.7).

De nieuwe raming van wo is iets lager dan de vorige raming, daarentegen zijn er wel meer eerstejaars dan verwacht.

6.2. Aandeel van allochtonen

In 2005 stonden 102.000 allochtonen ingeschreven in het hoger onderwijs, waarvan ongeveer 43.000 behoorden tot de westerse allochtonen. Deze westerse allochtonen gedragen zich qua onderwijsdeelname bijna conform de autochtone bevolking.

Voor de niet-westerse allochtonen geldt dat er nog een forse achterstand is.

Het aantal niet-westerse allochtone hbo- en wo-studenten is in de periode 1995-2005 wel fors gestegen van 22.000 naar 59.000, maar ook de omvang van de niet-westerse allochtone bevolking is sterk toegenomen (in de figuur is gekozen voor een vergelijkbare bevolkingsgroep, nl. de 17-25 jarigen).

De toename van het aandeel niet-westerse allochtonen in de 17-25 jarige bevolking verklaart grotendeels de toename van het aandeel niet-westerse allochtonen in de hbo- en wo-deelname.

Dit betekent dat de onderwijsachterstand bij deze groep, voor zover het hoger onderwijs betreft, slechts langzaam wordt ingelopen.

De onderwijsachterstand van niet-westerse allochtonen is reeds zichtbaar in het

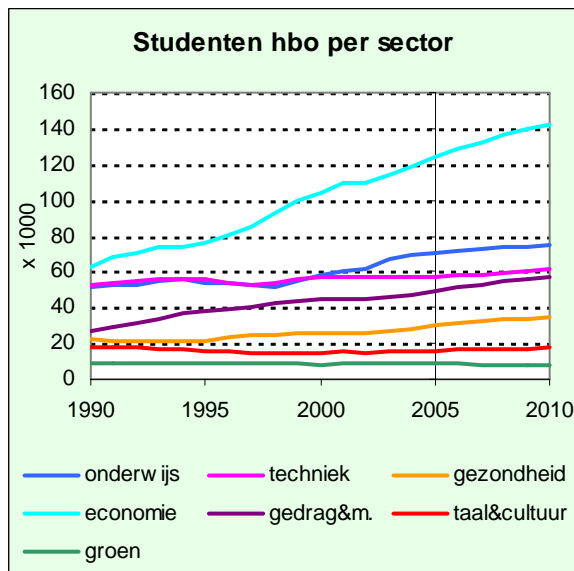
voortgezet onderwijs (zie paragraaf 4.2): in veel mindere mate dan autochtonen behalen niet-westerse allochtonen een havo- of vwo-diploma. Deze achterstand in onderwijskeuze binnen het voortgezet onderwijs werkt dus door in het hoger onderwijs. Een meer evenredige bijdrage van niet-westerse allochtonen aan hoger onderwijs lijkt slechts mogelijk als onderwijsachterstanden in een vroeg stadium, d.w.z. in primair en voortgezet onderwijs worden bestreden.

Voor meer informatie over deelname en diplomering van allochtonen in het hoger onderwijs: zie de publicatie: "Allochtonen in Nederland" (CBS 2003, ISBN 9035727282).

6.3. Ontwikkelingen per sector

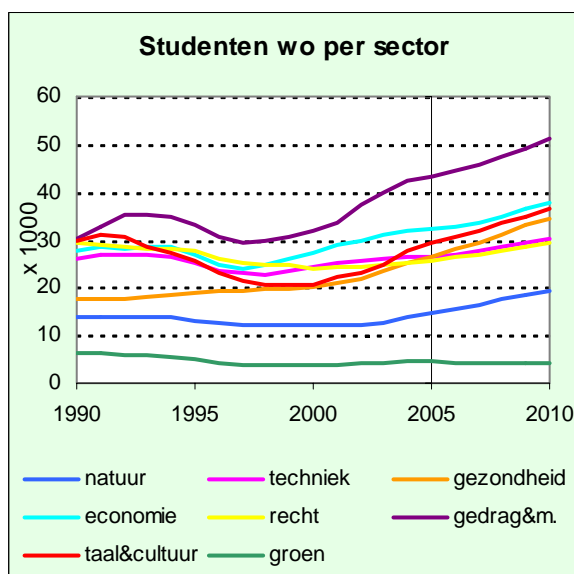
In de periode 1990-2005 is het aantal hbo-studenten met ruim 45% toegenomen, in het wo bedroeg de groei slechts 13%.

Tussen de sectoren (CROHO-onderdelen) binnen hbo en wo bestaan echter grote verschillen. Sommige sectoren vertonen een veel grotere groei dan andere, ook zijn er enkele sectoren waar de studentenaantallen zijn gedaald⁶.

In het hbo is alleen de sector Taal&Cultuur in aantal gedaald. De groei komt voor het grootste deel uit de sectoren Economie en Gedrag& Maatschappij, deze zijn in de periode 1990-2005 met resp. 99 en 81% toegenomen. In de sector Economie zit nu ruim 1/3 van het aantal hbo-studenten. In de sector Techniek zijn de aantallen sinds 1990 wel gegroeid, maar het aandeel van de technische studies in het totale hbo is gedaald. Vanwege het nog licht dalende aandeel van het profiel Natuur en Techniek in havo is hier op korte termijn ook nauwelijks toename te verwachten.

In de sector Onderwijs (lerarenopleidingen) is er in de negentiger jaren vrijwel geen groei geweest, de groei begint hier pas vanaf 1999.

In bijna alle wo-sectoren is de invloed van sf-maatregelen (met name de prestatiebeurs) zichtbaar als een vermindering van studentenaantallen rond 1995. Inmiddels nemen alle sectoren weer toe. Evenals in het hbo, is de recente groei bij wo sterk bij de sectoren Economie en Gedrag& Maatschappij, maar ook Gezondheid en Taal&Cultuur groeien snel.

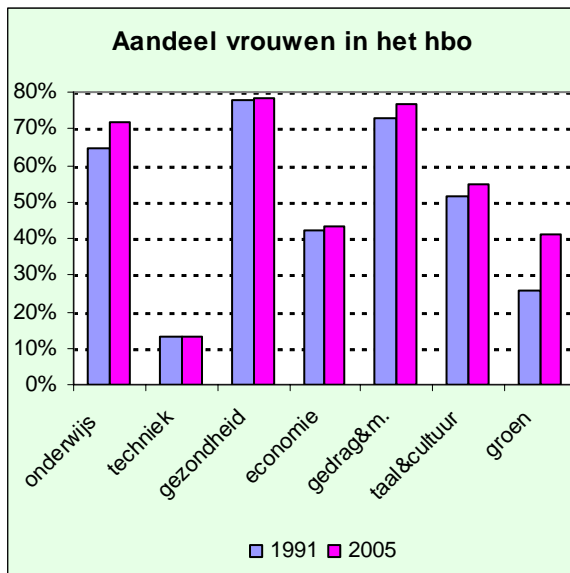
Bij Gezondheid speelt de verruiming van de numerus fixi een belangrijke rol. De sectoren Natuur en Techniek groeien wel, maar hun gezamenlijke aandeel in het totale wo is toch geleidelijk aan het dalen.

6 De prognose van studentenaantallen per sector komt voort uit recente ontwikkelingen van de instroom per sector en een raming van de instroom per sector waarin de trends tussen de sectoren alleen van elkaar verschillen voorzover het patroon van onderwijskundige herkomsten (vooropleidingen) uiteenloopt.

De ontwikkelingen per sector in hbo en wo hangen samen met de toenemende deelname van vrouwen aan het hoger onderwijs.

Het aandeel van vrouwen in de hbo-instroom bedraagt reeds 54%.

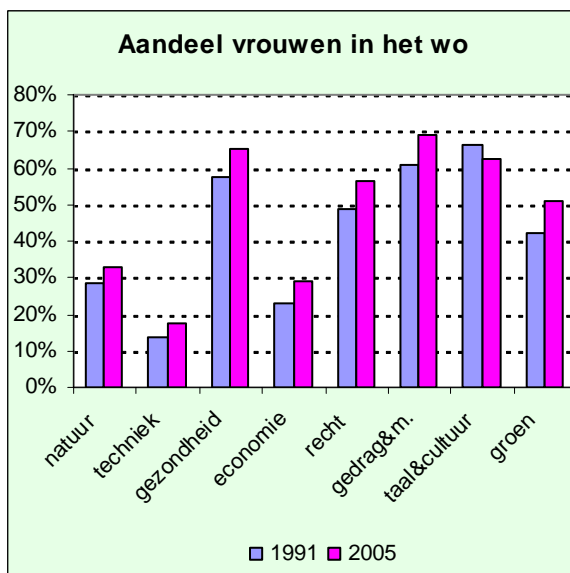
In de afgelopen 14 jaar (1991-2005) is het totaal aantal hbo-studenten toegenomen met 105.000; bijna 2/3 van deze groei bestond uit vrouwelijke studenten. De meerderheid van de hbo-populatie (52%) bestaat nu uit vrouwen; omdat vrouwen gemiddeld een kortere gemiddelde verblijfsduur hebben dan mannen, is dit aandeel van vrouwen iets lager dan in de hbo-instroom.

In alle hbo-sectoren is het percentage vrouwen wel toegenomen, maar het minst in de sector techniek, waar de deelname van vrouwen toch al verreweg het laagste was. De groei van het aandeel vrouwen in de sector Economie is weliswaar gering, maar het aantal vrouwen in economische studies is toch sterk gegroeid.

In relatieve zin is de groei van het aandeel vrouwen het sterkst geweest in het groene onderwijs; dit houdt waarschijnlijk verband met verbreding van het onderwijsaanbod in deze sector.

Bij het wo is in de afgelopen 14 jaar alleen het aantal vrouwelijke studenten toegenomen, het aantal mannelijke studenten is in deze periode licht gedaald. De helft van de wo-populatie bestaat nu uit vrouwen, in de wo-instroom is dit al 52%.

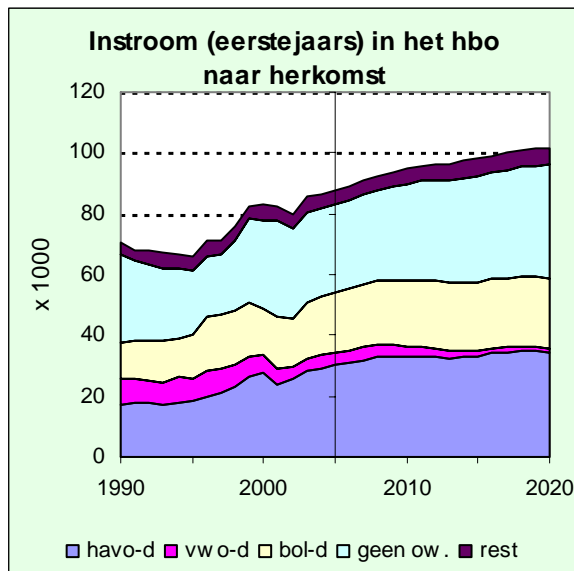
In bijna alle sectoren van het wo is het aandeel van vrouwen in de afgelopen 14 jaar gestegen, alleen bij Taal & Cultuur is er een lichte daling.

In grote lijnen geeft het verschillende keuzepatroon van mannen en vrouwen in de overeenkomstige hbo- en wo-sectoren hetzelfde beeld.

Bij wo-Techniek is het aandeel van vrouwen nog steeds erg laag, maar hoger dan bij hbo-Techniek en in tegenstelling tot hbo-Techniek is hier wel een substantiële toename tussen 1991 en 2005.

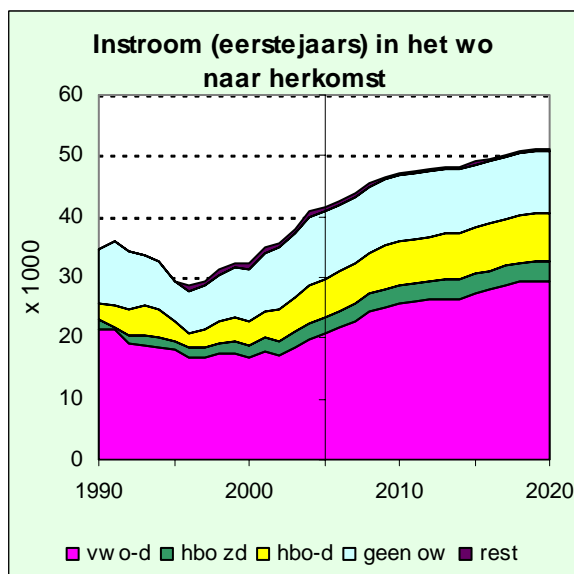
6.4. Instroom in het hoger onderwijs

In het hbo zijn in 2005 ongeveer 88.000 studenten voor het eerst ingestroomd in de initiële fase (bachelor-opleidingen). Daarnaast zijn er circa 15.000 studie-onderbrekers die al eerder in het hbo waren ingeschreven (maar niet in het voorafgaande jaar) opnieuw ingestroomd. Hieronder wordt deze sterk toegenomen⁷ extra instroom niet meegeteld, het gaat om de eerste instroom (eerstejaars hbo-Nederland) in de initiële fase.

De groei van de hbo-instroom komt uit alle herkomst-categorieën. De enige uitzondering hierop vormen de vwo-gediplomeerden (vwo-d), die meer dan voorheen naar wo zijn doorgestroomd in plaats van naar hbo. De categorie "geen ow" gaat voor ongeveer de helft naar deeltijd-hbo. De rest-categorie bestaat voor ongeveer de helft uit wo-uitvallers. Voor de toekomst wordt nog een verdere groei verwacht, vooral de directe instroom vanuit havo zal nog verder toenemen.

Hieronder worden de studie-onderbrekers die al eerder in het wo waren ingeschreven niet meegerekend; deze extra instroom bedroeg in 2005 circa 5.500⁷.

Vanaf 1998 is de instroom in het wo weer aan het toenemen, door verruiming in de studiefinanciering. In de periode 1992-1997 was de instroom juist gedaald, vooral als gevolg van de tempobeurs. Hierdoor was met name de doorstroom van hbo-gediplomeerden naar het wo afgenomen.

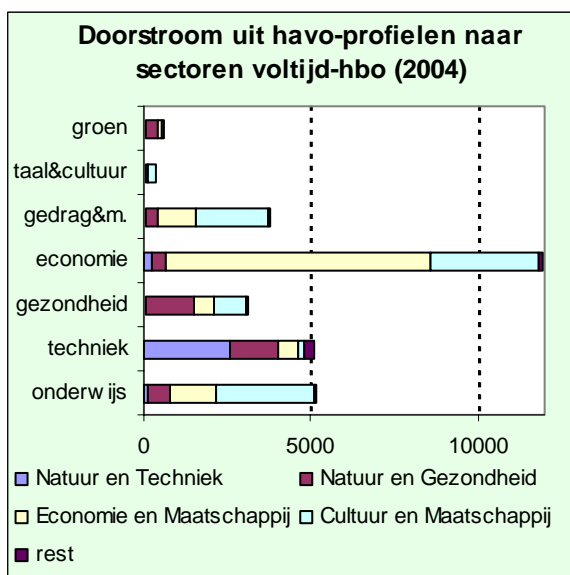
De recente groei van de wo-instroom komt voort uit meer directe instroom, zowel van vwo- als hbo-gediplomeerden.

⁷ In 1996 bedroeg deze instroom van studieonderbrekers in het hbo slechts 7.000 studenten, in het wo was dit slechts 4.000 studenten. In de periode 1996-2005 is dus vooral in het hbo de studieonderbrekers-instroom sterk toegenomen.

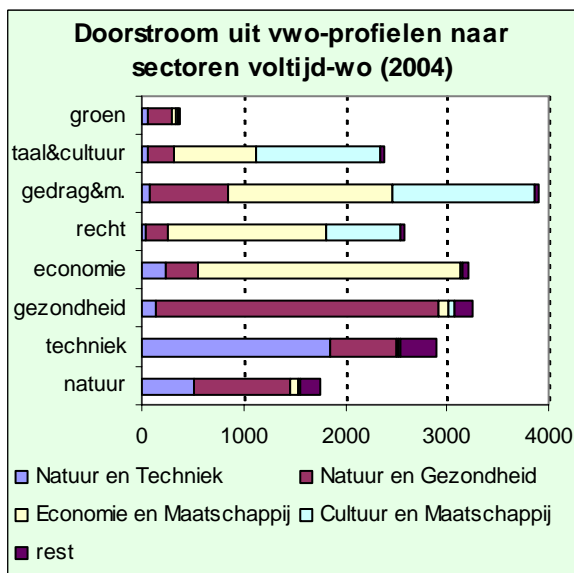
De prognose van de ontwikkelingen per sector (zie vorige paragraaf) zou verbeterd kunnen worden door de instroom per sector te koppelen aan vakkenpakketten en/of profielen binnen havo en vwo.

Wellicht zal de verdeling over de sectoren (CROHO-onderdelen) wel enige verschuiving te zien geven, maar hiervoor zijn nog te weinig gegevens beschikbaar.

Wèl kan inzicht gegeven worden in de recente studiekeuze vanuit de diverse havo/vwo-profielen. De hieronder gepresenteerde beelden van 2004 wijken weinig af van de vorig jaar gepresenteerde beelden van 2003, met andere woorden: per havo/vwo-profiel lijkt er een redelijk constante verdeling van de instroom over de sectoren te bestaan.

40% van de havisten die direct doorstromen naar voltijd-hbo gaat naar de sector economie. Dit komt voort uit het feit dat veel havisten gekozen hebben voor het profiel Economie & Maatschappij (EM) en het overgrote deel van deze havisten kiest vervolgens voor de sector Economie in het hbo. Relatief weinig havisten kiezen voor het profiel Natuur & Techniek (NT) en dit beperkt de doorstroom naar de sector Techniek in het hbo. Vanuit de andere profielen Natuur & Gezondheid (NG) en Cultuur & Maatschappij (CM) is de doorstroom naar hbo niet geconcentreerd in één bepaalde sector. De rest, bestaande uit leerlingen die een diploma in twee profielen hebben behaald, is in havo zeer gering.

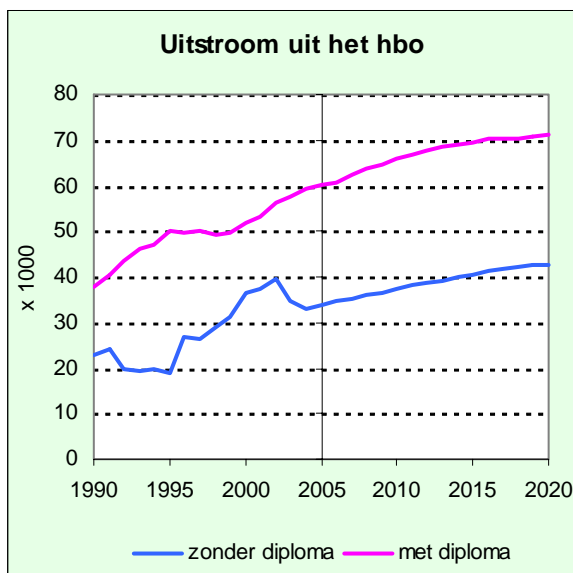

Evenals in havo, kiezen ook veel vwo-ers voor het profiel Economie & Maatschappij (EM), maar relatief veel van deze vwo-ers kiezen nadien voor een andere wo-sector dan Economie.

De sectoren Economie en Techniek in het wo worden wel in hoofdzaak gevoed vanuit het overeenkomstig vwo-profiel. De relatief grote rest van vwo-ers bestaat naast pre-studiehuis leerlingen ook uit veel leerlingen met een diploma in beide Natuur-profielen.

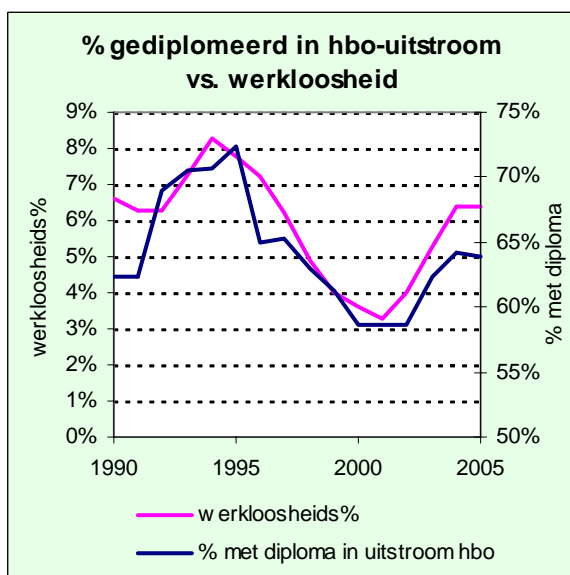
6.5. Uitstroom uit het hoger onderwijs

De jaarlijkse uitstroom uit het hbo is gegroeid van 60.000 in 1990 naar circa 94.000 in 2005. Deze ontwikkeling geeft uiteraard met vertraging de ontwikkeling weer van de instroom, met dien verstande dat de uitstroom wat hoger is omdat hierin ook tijdelijke uitstroom is opgenomen van studenten die na één of meer jaren weer verder gaan studeren.

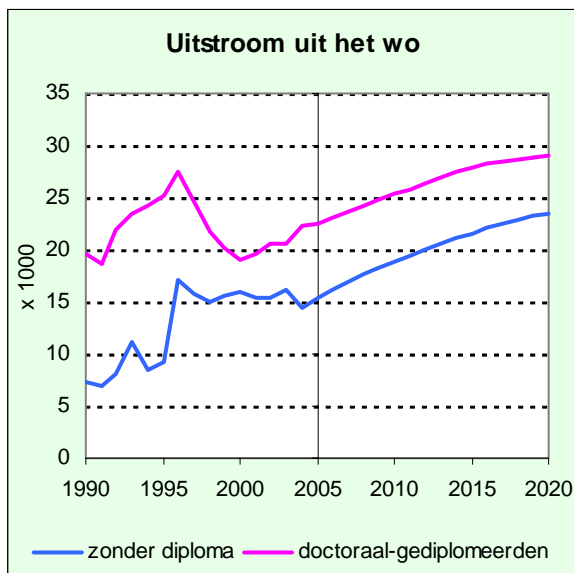
De uitstroom zonder diploma⁸ is in 2003 en 2004 gedaald, terwijl de uitstroom van gediplomeerden gewoon doorgroeit. Het aandeel dat uitstroomt met diploma is dus toegenomen.

Van de hbo-gediplomeerden stroomt nu circa 11% direct door naar het wo, maar ook van de ongediplomeerde uitstroom gaat circa 8% naar het wo.

Het sterk toegenomen aandeel dat uitstroomt met diploma houdt waarschijnlijk verband met de arbeidsmarkt: in de jaren 2000 t/m 2002 stroomden veel hbo-studenten uit zonder diploma (tijdelijk of definitief) omdat het makkelijk was om een baan te vinden. Onder invloed van de slechtere arbeidsmarkt lijkt deze uitval nu weer tot normale proporties terug te keren. Ook over een langere periode bezien lijkt er zeker correlatie te bestaan tussen de "slaagkans" in het hbo en de werkloosheid.

⁸ De uitstroom zonder/met diploma heeft betrekking op laatstgenoten onderwijs; als een student dus binnen het hbo al een diploma behaald heeft, maar daarna nog een hbo-opleiding zonder diploma heeft afgesloten, dan wordt hij/zij als uitstroom zonder diploma geteld.

In 2005 verlieten ongeveer 38.000 studenten het wo. In 1990 bedroeg dit aantal nog 27.000.

De invoering van de prestatiebeurs heeft in het wo geleid tot een uitstroompiek in 1996. Nadien is door de stijgende instroom de uitstroom zonder diploma niet meer gedaald. Met vertraging begint de stijgende instroom van de afgelopen jaren nu ook door te werken in de uitstroom met diploma. Ruim 20% van de uitstroom zonder diploma stroomt direct door naar hbo.

Bijlage 1: Uitkomsten Referentieraming 2006

Referentieraming 2006 (begroting), leerlingen en studenten naar schoolsoort (x 1.000)

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
bao	1547,7	1548,8	1549,3	1551,3	1554,0	1556,4	1550,0	1542,3	1528,1
sbao	51,4	50,1	48,3	46,9	45,5	44,6	43,7	42,9	41,9
so-wec	34,0	34,3	35,3	36,4	37,3	38,0	38,6	39,0	39,2
vso-wec	21,0	22,8	24,9	26,4	27,8	29,0	30,1	31,0	31,8
totaal po	1654,1	1656,0	1657,9	1661,0	1664,6	1667,9	1662,4	1655,1	1641,0
vo-gemeec	345,1	343,5	335,1	327,4	322,2	314,1	312,2	313,5	315,0
vmbo34	176,8	172,7	171,1	167,1	161,6	156,1	151,6	145,9	142,8
havovwo3	74,6	77,9	79,4	79,1	78,0	78,3	78,2	77,0	79,7
vo-2	190,4	196,9	207,2	215,8	220,7	220,3	218,4	216,5	213,7
lwoo	80,0	81,5	84,1	86,2	89,2	90,1	91,2	92,6	94,7
pro	24,7	26,4	27,2	28,0	28,5	29,0	29,6	30,5	31,5
totaal vo	891,5	898,8	904,1	903,7	900,3	887,9	881,2	876,0	877,5
bol	280,8	300,2	314,8	322,2	339,3	345,1	348,6	351,6	354,2
bbl	151,0	133,5	127,8	124,0	131,6	130,1	128,2	126,7	125,2
dt-bol	20,0	15,5	14,9	14,6	14,5	14,3	14,2	14,1	14,0
totaal mbo	451,8	449,2	457,5	460,8	485,3	489,6	491,1	492,4	493,4
hbo	257,3	269,0	281,2	292,0	302,1	311,2	319,3	326,1	331,7
wv hbo-1	70,9	73,9	75,0	76,5	78,3	80,1	81,1	81,6	82,1
dt-hbo	63,8	62,9	60,9	59,3	58,1	57,2	56,7	56,5	56,4
wv dt-hbo-1	15,9	14,2	13,6	13,6	13,6	13,6	13,6	13,7	13,7
totaal hbo	321,2	331,9	342,1	351,3	360,1	368,4	376,0	382,5	388,1
wo	184,0	194,0	199,3	205,9	213,1	221,9	231,1	240,0	248,4
wv wo-1	37,0	39,2	40,6	42,1	43,9	46,4	48,0	48,9	49,6
vboa	21,9	22,2	22,3	22,2	22,2	22,3	22,7	23,0	23,6
lwooa	13,0	13,8	14,6	15,3	16,0	16,5	17,0	17,6	18,3
bola	15,3	15,9	16,4	17,1	18,3	19,0	19,5	19,8	20,1
bbla	9,1	9,2	8,6	8,8	9,6	9,9	10,1	10,3	10,5
hao	8,4	8,4	8,4	8,2	8,1	8,0	7,9	7,9	7,8
woa	4,4	4,5	4,5	4,4	4,4	4,3	4,3	4,3	4,2

Voor meer informatie zie: <http://www.minocw.nl/documenten/referentieraming2006.pdf>

Bijlage 2: Lijst van afkortingen

bao	basisonderwijs
bbl	beroepsbegeleidende leerweg (voormalig leerlingwezen)
bol	beroepsopleidende leerweg, voltijd (voormalig middelbaar beroepsonderwijs)
CROHO	Centrale Registratie Onderwijsinhoud Hoger Onderwijs
dt	deeltijd onderwijs
FEZ/SIR/P&I	directie financieel economische zaken/ afdeling strategische informatie en relatiebeheer/cluster prognoses en indicatoren
geen ow	geen onderwijs, dat deel van de bevolking dat geen bekostigd voltijd- of deeltijd-onderwijs volgt
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
lwoo	leerwegondersteunend onderwijs : onderdeel van het vmbo, kan beschouwd worden als de voorzetting van ivbo en vso-lom
lwooa	leerwegondersteunend onderwijs, richting groen; bekostigd door LNV
mavo	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
mbo	middelbaar beroepsonderwijs, vanaf 1997 bestaat deze uit bol + bbl
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
po	primair onderwijs (bao+sbao+ (v)so-wec)
pro	praktijkonderwijs : onderdeel van het vmbo, kan beschouwd worden als de voorzetting van vso-mlk
RR..	referentieraming met .. het betreffende jaar
sbao	speciaal basisonderwijs, kan beschouwd worden als de voortzetting van de schoolsoorten so-lom (leer- en opvoedings-moeilijkheden) en so-mlk (moeilijk lerende kinderen)
sf	studiefinanciering
so	speciaal onderwijs
so-wec	speciaal onderwijs, vallend onder de Wet Expertise Centra
vbo	voorbereidend beroepsonderwijs
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, ingevoerd in 1999/00, kan beschouwd worden als de voortzetting van mavo en (i)vbo; exclusief groen
vo	voortgezet onderwijs
vso	voortgezet speciaal onderwijs
vso-wec	(overig) voortgezet speciaal onderwijs, vallend onder de Wet Expertise Centra
(v)so	speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs
vt	voltijd
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
wo	wetenschappelijk onderwijs

Toevoegingen aan afkortingen:

- Een nummer achter een van de afkortingen geeft het rangnummer van een leerjaar of inschrijvingsjaar aan (met uitzondering van vo-2).
- Een (-)d achter een afkorting geeft aan dat het gediplomeerde leerlingen of studenten betreft.

Bijlage 3: Bronvermeldingen

Deze publicatie is grotendeels gebaseerd op informatie die ontleend is aan de door OCW geproduceerde en gepresenteerde Referentieraming 2006. Deze informatie is beschikbaar via internet: <http://www.minocw.nl/documenten/referentieraming2006.pdf>.

Hieronder zijn slechts de figuren vermeld, voorzien van paragraafnummer en grafiektitel, waarvan de gegevens (soms deels) uit andere bronnen afkomstig zijn.

Par.	Grafiektitel	Bron
1.1	Percentage voortijdig schoolverlaters 18-24 jaar	Eurostat
1.2	HO-diploma's bèta/techniek per 1000 20-29 jarigen	Eurostat
2.1	Bevolking per leeftijdsgroep	CBS
2.2	Onderwijsdeelname naar leeftijd, internationaal (2001)	Eurostat
	Deelname hoger onderwijs, % tov. 20-29 jarigen, internationaal	Eurostat
2.5	HO-diploma's bèta/techniek per 1000 20-29 jarigen	Eurostat
2.6	Opl.niveau beroepsbevolking autochtonen/niet-west. allochtonen	CBS
	% 20-24 jarigen met niveau vo-hogere trap (upper secondary)	Eurostat
2.8	Werkloosheid 25-34 jarigen per opleidingsniveau	CBS
	Schoolverlaters die verder studeren (na anderhalf jaar)	ROA
	Percentage voortijdig schoolverlaters 18-24 jaar	Eurostat
3.2	Percentage cumi-leerlingen in primair onderwijs	CBS
	Cumi-leerlingen PO vs. niet-westerse allochtonen	CBS
3.3	4-11 jarigen per provincie	CBS, Ruimtelijk Planbureau
	Leerlingen basisonderwijs per provincie	CBS
4.2	Havo-diploma's t.o.v. 17-jarigen	CBS
	Vwo-diploma's t.o.v. 17-jarigen	CBS
	Havo/vwo-diploma's t.o.v. 17-jarigen (2003), G4 vs. Nederland	CBS
5.1	Deelnemers mbo naar sector	CBS
5.2	Aandeel voltijdonderwijs en werkloosheid	CBS
6.2	Niet-westerse allochtonen in voltijd-ho en in 17-25 jarigen	CBS
6.5	% gediplomeerd in hbo-uitstroom vs. werkloosheid	CBS

- Eurostat: <http://epp.eurostat.cec.eu.int>
- CBS: <http://statline.cbs.nl>
- ROA: <http://www.roa.unimaas.nl/>
- Ruimtelijk Planbureau: <http://www.ruimtelijkplanbureau.nl/>